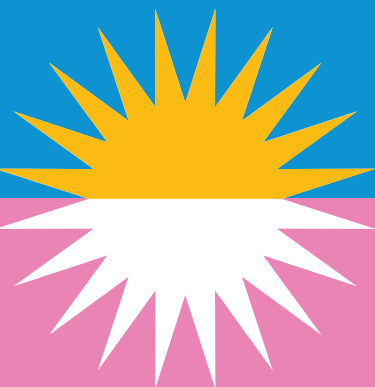

LGTBIQ+ PERTSONEN ERREALITATEAK ETA BEHARRAK RUANDAN

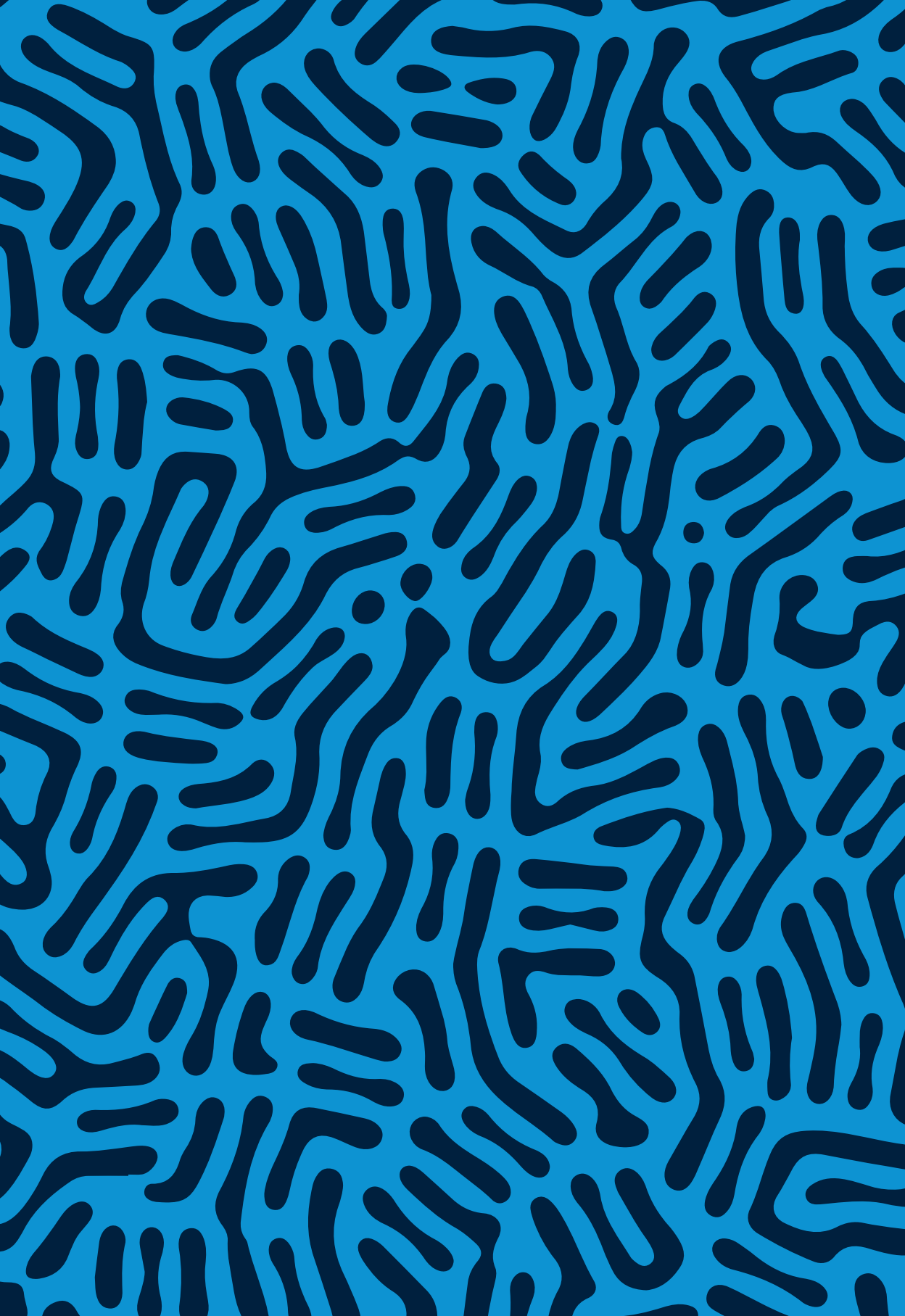
Diagnostiko-txostena

medicusmundi
bizkaia

LG D 01076-2023

Izenburua

**LGTBIQ+ PERTSONEN ERREALITATEAK ETA BEHARRAK RUAN-
DAN, Diagnostiko-txostena**

Egilea

Taldeak: ARDE/KUBAHO, ALDARTE eta **medicusmundi Bizkaia eta
Araba**

2023ko urtarrila, Kigali, Gisenyi, Gasteiz, Bilbo

Kolaboratzailea

Garapenerako Lankidetzaren Euskal Agentzia

GARAPENERAKO
LANKIDETZAREN
EUSKAL AGENTZIA
AGENCIA VASCA DE
COOPERACIÓN PARA
EL DESARROLLO

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

Diseinua eta ilustrazioak

FEMGARABAT .

LGTBIQ+ PERTSONEN ERREALITATEAK ETA BEHARRAK RUANDAN

Diagnostiko-txostena

01	SARRERA	8
02	AURKEZPENA	10
	RUANDAKO TESTUINGURUA	12
	Alderdi politikoak	13
	Alderdi ekonomikoak	13
03	Alderdi legegileak	14
	Alderdi sozio-komunitarioak	14
	Alderdi erlijiosoak	15
	HURBILPEN TEORIKOA: Ruandan dauden LGTBQ+ pertsonak	16
04	Sarrera	16
	Jarrera moralista eta kontserbadore gisa:	17
	Sexu eta genero aniztasunari buruzko mende baldeko kodeak elkarriketan eta auzitan jartzeko modu gisa:	19
	ERABILITAKO METODOLOGIA	20
05	1. fasea: Landa-lanaren prestaketa	20
	2. fasea: Landa-lana	23
	3. fasea: Lortutako informazioa aztertzea eta diagnostiko-txostena egitea	24
	DIAGNOSTIKOAN PARTE HARTU DUTEN PERTSONEN PROFILA	25
06	ONLINE galdetegiari erantzuten duten LGTBQ+ pertsonak	25
	Talde fokaletan parte hartzen duten eta banakako elkarriketan parte hartzen duten erakundeak eta kolektiboak	26

07

**LGTBIQ+ PERTSONEK RUANDAN BIZI DITUZTEN
PROBLEMATIKEN ETA BEHARREN AZTERKETA 27**

LGTBIQ+ pertsonen bizi duten egoera orokorra	27
LGTBIQ+ pertsonen ikusezintasuna	31
Aurreiritzi eta estereotipo negatiboak: sexu eta genero aniztasunaren tabua	33
Diskriminazioa – indarkeria eremuen arabera	34
Indarkeria esplizitua	38
Polizia: "ez daki", "ez du iritzirik"	39
Abordatze kolektiboa / LGTBIQ+ elkarte falta	40
Gorrito diskurtsoak: nortzuk sustatzen dituzte	42

08

ETORKIZUNEAN 43

09

PARTEKATUTAKO GOGOETEN GAINEKO KONKLUSIOAK 44

LGTBIQ+ pertsonen buruz	44
Gizarte antolaketari buruz	45

10

BIBLIOGRAFIA 47

11

ERANSKINAK 48

1. ERANSKINA: Online galdetegia	48
2. ERANSKINA: Online galdetegiaren emaitzak	49
3. ERANSKINA: LGTBIQ+ pertsonentzako elkarriketa-gidoia	53
4. ERANSKINA: LGTBIQ+ ez diren pertsonentzako elkarriketa-gidoia	55
5. ERANSKINA: Antolakunde edota erakundeetako pertsonentzako elkarriketa-gidoia	56
6. ERANSKINA: Galdera zehatzen gidoia	57

01

SARRERA

Ruandak erronka handiak ditu LGTBIQ+ kolektiboaren eskubideen eta berdintasunaren arloan. Nahiz eta Zigor Kodeak ez dituen zigortzen sexu bereko pertsonen arteko sexu eta harreman ekintzak, Konstituzioak genero berdintasuna sustatzen eta diskriminazioa debekatzen dituen, eta herrialdea LGTBIQ+ eskubideak babesteko nazioarteko adierazpenetara atxikita dagoen, LGTBIQ+ kolektiboaren onarpen sozial eta lege-babes falta handia dago oraindik mila mendixkako herrialdean.

Ruanda populazio-dentsitate handikoa da eta nabarmen banaturik ditu landaren eta hiriaren arteko eremuak. Familia-unitatea funtsezko balioa da kulturen, LGTBIQ+ kolektiboak jasaten duen diskriminaziorik handiena. Erlijio eremuan, batez ere kristau tradizioak, irizpenek eta liderrek eragina dute iritziz publikoan, eta LGTBIQ+ pertsonen gaitzespen jarrerak sortzen laguntzen dute. Eta hezkuntza mailan, eskolatze tasa handiak dituen herrialde batean, kolektiboa baztertzeko eta baztertzeko jarrerak eta dinamikak ere errepikatzen dira.

Testuinguru horretan, diagnostiko-txosten honek Ruandako LGBTIQ+ kolektiboaren egoerari buruzko azterketa txiki bat jasotzen du, eta **medicusmundi** Bizkaiaren “Indarkeria sinbolikoari eta sexu eta genero aniztasunari buruzko eraldaketa soziala sortzen ikuspegi lokal-global batetik hezkuntza, osasun eta unibertsitate eremuan. II. Fasea” izeneko proiektuaren barruan kokatzen da. Garapenerako Lankidetzaren Euskal Agentziak finantzatzen du, eta gizartea eraldatzeko prozesua sustatu nahi du, hezkuntzaren, unibertsitatearen, osasunaren eta gizartearen arloetan jarrera kritikoa sustatuz. Proiektuaren helburua da indarkeria sinbolikoari eta LGBTIfobiari ikuspegi feministatik, intersekzionaletik eta giza eskubideen esparrutik heltzea, hiru ardatz hauen bidez:

1. Hezkuntza eta unibertsitateetan indarkeria sinbolikoari eta sexu aniztasunari buruzko ezagutza kritikoa sendotzea, este-reotipoak zalantzan jarriz eta hezkuntza inklusiboa sustatuz.
2. Osasun arloan indarkeria sinbolikoari eta sexu aniztasunari buruzko ezagutza kritikoa indartzea, araugintzakoak ez diren gaitasunak eta mekanismoak ezarriz.
3. Sexu aniztasunari eta indarkeria matxistei buruzko ezagutza, kontzientziazioa eta trukea sortzeko espazioak sortzea, lparalde eta Hegoalde Globaleko erakundeak tartean sartuta, sareak eta aliantzak sustatzeko.

Txosten honetan, **medicusmundi** Bizkaiaren ikuspegia hausnarketa kritikoa, Giza Eskubideen errespetuan eta ikuspegi feministetan eta intersekzionaletan oinarritutako gizarte eraldaketa sustatzean oinarritzen da. Ekintza esparru horretatik abiatuta Ruandako LGBTIQ+ errealtateari heltzean, eragin politikorako, salaketarako eta gizarte inklusiboagoa eta sexu eta genero aniztasunarekiko begirunetsuagoa dena bultzatuko duten sareak sortzeko proposamenak artikulatzen lagundu nahi da.

Hurrengo orrialdeetan aurkezten den diagnostiko-txostena burutzeko, landa-lana egin da Ruandan. Horretarako erabili den metodologia galdetegietan, elkarrizketa sakonetan eta foku-taldeez baliatzean oinarritu da, eta ARDE/KUBAHO tokiko bazkideak zuzendu izan du ALDARTE-rekin, **medicusmundi** Bizkaiarekin eta **medicusmundi** Arabarekin lankidetzan.

Diagnostiko-txostenaren helburua aurre egin beharreko arazo eta egoera nagusiak bilduz kolektibo horrek herrialdean duen egoeraren atariko panorama bat eskaintzea da. Ruandako LGTBIQ+ komunitateak diskriminazio handia jasaten du, ez du babes eraginkorrik jasotzen eta bizitza osasuntsua eta duina izateko eskubideak urratzen jarraitzen dute. Ikusezintasunak eta gizartearen eta familiaren babes faltak kezka eragiten dute. Ondorioz, horietako askok nahiago dute anonimotasunean segitzea, diskriminazioaren eta indarkeriaren beldur direlako, eta horrek zaildu egiten du kolektiboaren barruan erakundeak eta batasuna sortzea. Txostenak azpimarratzen du, halaber, Ruandako gizartearen errotuta daudela aurreiritzi eta estereotipo negatibo batzuk. Bereziki, kultura eta erlijio gaiei lotuak daude eta kolektiboarekiko gaitzespen jarrrerak sustatzen dituzte. Horren guztiaren ondorioz, diskriminazio eta indarkeria maila handiak daude bai familian, bai komunitatean eta baita lanean ere.

Azkenik, diagnostiko-txosten honek Ruandako testuinguruan sexu eta genero aniztasuna ulertzeak duen garrantzia nabarmentzen du, men-debaldeko kode kulturalik inposatu gabe, eta Giza Eskubideen sustapenean oinarritutako ikuspegi lokal-globala sustatuz gizarte eraldaketarako. Ruandako kolektibo horrek ruandarren bizi kalitatea hobetzeko proposatzen dituen ahotsak eta gomendioak biltzen dira bertan, haien eskubideekiko errespetua sustatuz, defentsa eta eragin politikorako elkarteak sortuz eta Ruandako gizartea sexu eta genero aniztasunari, indarkeria sinbolikoari eta LGTBIfobiari buruz sentsibilizatuz.

02

AURKEZPENA

Analisi hau “Indarkeria sinbolikoari eta sexu eta genero aniztasunari buruzko eraldaketa soziala sortzen ikuspegi lokal-global batetik hezkuntza, osasun eta unibertsitate eremuan” proiektuaren barruan kokatzen da. Gizarte Eraldaketarako Hezkuntzaren proiektu bat da, zehazki, Garapenerako Lankidetzaren Euskal Agentziak finantziatua, gizartea eraldatzeko prozesua sustatzeko helburuarekin. Horretarako, jarrera

kritikoa sustatuko da hezkuntza, unibertsitate, osasun eta gizarte mailan, indarkeria sinbolikoa prebenitzeko eta sexu eta genero aniztasuna txertatzeko, ikuspegi feminista eta lokal-global batetik, Giza Eskubideen esparruan kokatuz, beti ere. 3 esku-hartze ardatz izango ditu:

- Indarkeria sinbolikoari eta sexu eta genero aniztasunari buruzko ezagutza kritikoa indartzea hezkuntzaren eta unibertsitatearen esparruan, prebentzio neurriak txertatuz ikuspegi feminista, intersektzional eta ez-arauemaile batetik.
- Indarkeria sinbolikoari eta sexu eta genero aniztasunari buruzko ezagutza kritikoa indartzea, eta osasun arloan prebentziorako gaitasunak eta tresnak eskuratzea, ikuspegi feminista, intersektzional eta ez-arauemaile batetik.
- Sexu eta genero aniztasunari eta indarkeria matxistei buruz Iparralde eta Hegoalde Globaleko erakundeen artean kontzientziazteko, hausnartzeko eta ikaskuntzak trukatzeko guneak eraikitzea, ikuspegi feminista, intersektzional eta ez-arauemaile batetik.

Azken esku-hartze ardatz horren barruan diseinatu da, zehazki, Ruan-
dan eginiko azterketa, eta horri buruzkoak dira azaltzen diren aurretiaz-
ko ondorio hauek. Analisi hau Ruandako ARDE/KUBAHO GKEak inple-
mentatu du, **medicushmani** Bizkaiarekin, **medicushmani** Arabarekin
eta ALDARTerekin lankidetzan.

Eskerrak ematen dizkiegu prozesu honetan parte hartu duten pertsona,
antolakunde eta erakunde guztiei, eskainitako denbora eta interesaga-
tik. Zuek gabe, diagnostiko hau ezingo zen egin.

03

RUANDAKO TESTUINGURUA

Ruanda Afrikako Aintzira Handietan dagoen herrialde bat da. Hiriburua Kigali du, eta Afrikako eskualdean biztanleria-dentsitate handiena duen herrialdeetako bat da.

Herrialde honen historiari buruz hitz egitean, 1994ko genozidioa besterik ez da aipatzen askotan. Inbasio kolonizatzailearen aurretik, ordea, ruandarrak harmonian bizi ziren, 3 talde etnikotan banatuta: hutuak, tutsiak eta twak. Herrialde kolonizatzaileek Ruandako biztanleria 3 klasetan banatu zuten, botere maila ezberdinak emanez eta, ondorioz, tentsio politiko zein etnikoak hasi ziren, Lehen Errepublikan (1961-1973), Bigarren Errepublikan (1973-1994) eta bai ondorengo genozidioan ere jarraipena izango zutenak.

1994ko genozidioak izugarritzko sarraskia eragin zuen biztanleriaren artean.

Kalkuluen arabera, milioi bat pertsona baino gehiago hil ziren..

ALDERDI POLITIKOAK

Ruandako egungo politikan, eragin handia dute bai 1994ko genozidioaren ondorioek, bai Aintzira Handietako eskualdearen ezegonkortasunak. Azken presidentziarako hauteskundeak 2017an egin ziren eta Paul Kagame, Ruandako Fronte Patriotiko" alderdiko kide dena, hautatu zuten beste behin presidente zazpi urteko hirugarren agintaldirako, gehiengoz. Beraz, 2003tik darama agintean. Bestalde, Ruandako Konstituzioak genero-berdintasunaren printzipioa defendatzen du politikan; emakumezkoak dira parlamentarien %61.

2016an, kazetariak Ruandako LGTBIQ+ pertsonen eskubideei buruz galdetu zioten Paul Kagameri, Estatu Batuetara egindako bisitaren harira, eta haxe erantzun zien presidentek: "Hau ez da inoiz arazoa izan guretzat, eta ez dugu arazo bihurtzeko asmorik. Une honetan, ditugun arazo multzo baten aurka ari gara borrokatzen. Eta esan dudana bezala, denek parte hartzea nahi dugu. Horrek esan nahi du elkar laguntzea nahi dugula. Horri esker, pertsona guztiak harmonian bizi ahal izango gara."¹

ALDERDI EKONOMIKOAK

Ruandako gobernuak hartutako politika ekonomiko neoliberalen ondorioz, desberdintasun sozial handia dago. Zehazki, herrialdearen urteko batez besteko diru-sarrera 704 € per capita izan zen 2021. urtean², baina emakumeen zenbatetsitako errenta globala gizonen % 61 bakarrik da.³ Gainera, biztanleriaren % 38,2 pobreziaaren atalasearen azpian bizi da.⁴ Oro har, Ruandako biztanle gehienek nekazaritzan eta abeltzaintzan egiten dute lan, batez ere biziraupenerako.

1 "Homosexualitatea ez da Ruandaren kezka", Paul Kagame presidentearen arabera - STOP Elkartea HOMOPHOBIE | Informazioa - Prebentzioa - Biktimentzako laguntza <https://www.stophomophobia.com/ihomosexualite-n'est-pas-la-preoccupation-du-rwanda-souligne-le-president-paul-kagame/>

2 Ruanda: Ekonomia eta Demografia <https://datosmacro.expansion.com/paises/ruanda>

3 Ruanda - Emakumeen errenta <https://es.frwiki.wiki/wiki/Rwanda>

4 Munduko Bankua - Rwanda Country Profile 2021 https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=RWA

Ruandako Zigor Kodeak ez ditu zigortzen sexu bereko pertsonen artean adostutako sexu ekintzak. Herrialdea 2003ko Konstituzioaren arabera arautzen da (2015ean berrikusia). 15. eta 16. artikuluen bitartez herritar ruandarren berdintasuna ezartzen da eta *"debekatuta daude eta legeak zigor ditzake edozein motatako bereizkeria eta horren propaganda, edozein arrazoigatik izanik ere, hala nola jatorri etnikoa, familia edo arbasoak, klana, azalaren kolorea edo arraza, sexua, eskualdea, kategoria ekonomikoak, erlijioa edo fedea, iritzia, ondasuna, kultur desberdintasunak, maila ekonomikoa, desgaitasun fisikoa edo mentala, edo bestelako edozein"*.

2011n, Ruandako Gobernuak Nazio Batuen adierazpen bateratua sinatu zuen, LGBTIQ+ pertsonen aurkako indarkeria gaitzesten zuena. Giza Eskubideen eta Herrien Afrikako Gutuna ere sinatu du.

ALDERDI SOZIO-KOMUNITARIOAK

Ruanda da Afrikako biztanleria-dentsitate handieneko herrialdeetako bat. Gainpopulazio horrek nekazaritza ustiaketa dakar berekin, eta landu daitekeen lur falta handia, elikadurari eragiten diona eta uraren higie, saneamendu eta kalitate baldintzak okertzen dituena.

Era berean, biztanleria gehiena landatarra da, % 82,7 landa eremuan bizi baita eta % 17,3 hirian. Landa eremuan, emakumeek gehiago pairatzen dituzte matxismoa eta diskriminazioa, eta lurra izateko aukera eskasa dute eta independentzia ekonomiko zaila.⁵

Ruandako gizartea prozesu kolonizatzaileek (neokolonizazioa barne), hainbat elizen hedapenak eta 1994ko genozidioak markatzen dute.

Familia unitatea edo inzu balio garrantzitsua da kulturean; izan ere, ezkontzaren bidez familia bat hasten da eta betebeharrak sozial garrantzitsua da ondorengoak izatea. Kolonialismoak eta erlijioak eragin handia izan dute horretan.

Doakoa eta nahitaezkoa denez, Lehen Hezkuntzako eta Bigarren He-

5 <http://www.pensamientocritico.org/ruanda-una-utopia-feminista/>

kuntzako lehen urteetan Ruandak eskolatze-tasa handia du.⁶ Hala ere, landa eta hiri eremuen artean arrakala dago hezkuntzarako sarbidean, eta arrakala hori areagotu egiten da emakumeen kasuan. 15 urte edo gehiagoko emakumeen % 64,7 eta gizonen % 76,3 dago alfabetatuta.⁷

Ruanda mundu mailan erreferente bihurtu bada ere genero berdintasunaren arloko legeen onarpenean, oraindik ere gizarte matxista eta patriarkala da praktikan.

ALDERDI ERLIJIOSAK

Kristau erlijioa oso errotuta dago Ruandaren sinesmenetan; herritar gehienek (% 56) erlijio katolikoa dute, protestanteak daude gero (% 37,7), adbertistak (% 11,8) eta musulmanak, Jehovaharen lekukoak eta erlijio-afiliatorik gabeak.

Erljio-fundamentalismoek, iritzi publikoaren bidez, giza eskubideei dagokien abusuak elikatzen dituzte mila mendixkako herrialdearen bizitza sozialean eta politikoan. 2007an, Ruandako Apezpikuaren Elizako artzapezpikuak honakoa bota zuen homosexualitateari buruz: "genozidio morala eta Ruandako kulturaren aurkakoa, sexualitatea gizon baten eta emakume baten arteko ezkontzaren mugen barruan baino ezin delako adierazi"⁸.

Horrelako adierazpenek LGTBIQ+ pertsonen kalteberatasuna eragiten dute, eta askotan ezbeharren eramailetzat eta moralik gabekotzat hartzen dira, eta ukatu egiten zaie ruandar kulturakoak direnik.

6 Munduko Bankua-Rwanda Databank 2021 <https://data.worldbank.org/country/rwanda>

7 <https://es.frwiki.wiki/wiki/Rwanda#Femmes>

8 https://hmong.es/wiki/LGBT_rights_in_Rwanda

Ruandan egindako diagnostiko-prozesu horrek sortu duen aukera paregabea bi erakunderen arteko harremanaren eskutik etorri da, bata bertakoa (ARDE/KUBAHO) eta bestea Bilbokoa (ALDARTE). Erakunde horiek ez zuten bat egingo herrialde honetako sexu eta genero aniztasunaren errealtateari buruzko diagnostiko bat egiteko interesagatik izan ez balitz. Aipatu behar da, halaber, prozesu hori ezinezkoa izango zela Bizkaiko eta Arabako **medicus** mundiren laguntzarik gabe.

Mientras ALDARTE es una entidad que centra toda su actividad en el ámbito de la diversidad sexual y de género (a partir de ahora DSG) siendo gran parte de las personas que conforman la organización perALDARTE erakundeak sexu eta genero aniztasunaren eremuan jartzen du bere jardura guztia (aurrerantzean, SGA), eta erakunde hori osatzen duten pertsona gehienak, hain zuzen, LGTBIQ+ kolektibokoak dira. Bestalde, ARDE/KUBAHOren helburu nagusia giza eskubideak sustatzea da, uraren eskuragarritasuna, elikagaien segurtasuna, nekazaritza jasangarria, ingurumenaren babesa, kooperatibetan emakumeen ahalduntzea, lidergo komunitarioa, ikerketa eta hezkuntza oinarri hartuta. Diagnostiko hau proposatu baino lehen ez zuen proiekturik eginda LGTBIQ+ kolektiboarekin, eta oso gutxitan planteatu zuten herrialdeko errealtate hori.

ARDE/KUBAHO taldea osatzen zuten pertsonak diagnostikoa egiteko landa-lana planteatzen hasi zirenean, "KONTUA" deitu ziotena ulertzeko zailtasunak zituztela ikusi zuten orduan. Erakundeak erabiltzen duen eufemismoa da hori, Bilbon "LGTBIQ+ errealtatea eta haren esanahiak" esaten zaiona lantzeko erabiltzen da. Taldearen barruan errealtate horren esanahiari buruzko pertzepzio desberdinak zeudela egiaztatu zuten, taldean "kontuari" buruz hitz egiten zuten lehen aldia baitzen. Beraz, erronka batzuk zekartzan.

Diagnostic-prozesu horretan parte hartu zutenek egiaztatu zuten beren esperientzia ez zela nahikoa hausnarketak egiteko, eta maila pertsonalago batetik maila kolektibo batera igaro behar izan zuten beren talde esperientziari heltzeko. Prozesuan parte hartzen ez zuten pertsonak beren tabuak eta aurreiritziak haustera beharturik ikusi ziren. Oro har, errealitatea ez zela ulertzen hauteman zuten, eta diagnostikoa egiteko errealitatea modu komunean ulertzera iritsi behar zutela. Horretarako, hainbat elkarrizketa ezarri zituzten "kontua" zeri buruzkoa zen ulertzeko, eta landu nahi zuten LGBTQ+ errealitateari buruzko zenbait dokumentu irakurritz informatu ziren.

Ruandan, LGBTQ+ komunitateko kideen artean *Umusangirangendo* izena erabiltzen dute, euskaraz, "bide-lagun" edo "bidaide" dena. Hala ere, badakite "kontua" ARDE/KUBAHOKo taldeak orain arte kostatu zaien eta oraindik kostatzen zaien errealitate bati buruz hitz egiteko aukeratutako eufemismo bat dela. Hitz hori nahitaez kontrajarriak ez diren hainbat modutan erabil daiteke:

JARRERA MORALISTA ETA KONTSERBADORE GISA:

Errealitate hori "kontua" bezala jorratzeak LGBTQ+ pertsonak definitzen dituzten siglak zuzenean ahoskatzeak eragiten duen deserosotasuna islatu lezake. Besteak beste, lesbiana, homosexuala, gay, queer... edo sexua edo sexualitatea ozenki esatea saihesteko.

Deserosotasun hori Ruandako gizartean dauden jarrera moralista eta kontserbadoreen parte izango litzateke eta Afrikako prozesu kolonizatzaileetan oinarritzen da, erlijio judu-kristauan oinarrituta dauden sinesmen berriak dituen bizitza bat ezartzen baitute, modu basati eta autoritarioan. Inposaketa horrek hainbat ondorio ekarriko ditu, hala nola, Afrikako kontinenteko herrien arbasoen balioak desegituratzea eta suntsitzea, debekatutako nahiak eraikitzea eta ordena heteronormatibo nola patriarkala ezartzea. Herrialde kolonizatzaileek Afrikako kolonietan ezarri zituzten sodomiaren eta antinatura delituen aurkako lege-kodeak oraindik ere indarrean daude Afrikako zenbait herrialdetan.

Homosexualarenganako gorrotoa antzinako istorioa da, eta ñabardura kultural batzuk alde batera utzita, esan dezakegu Europako istorio zahar

bat dela (Rubio Llona, 2017)⁹. Egile horren arabera, Afrikan eta, zehazki, Ruandan instituzionalizatutako estatu homofobia bat egotea ahalbidetzen duten arrazoiak sexu aniztasunaren kondena kolonial horretan bilatu behar dira, baita horren ondorengo legitimazio prozesuan ere, eta gaur egun Ruandan LGTBQ+ pertsonetako gorroto eta gaitzespen jarrerak sustatzen eta bideratzen dituzten eragile nagusietan, hau da, Estatuko erakundeetan, lider erlijioso fundamentalistetan eta komunikabideetan.

Afrikako homofobiari buruz hitz egiteak iraganari begiratzea esan nahi du, eta, beraz, Europako koloniek haien hedapenean eta legitimazioan izan zuten erantzukizuna azpimarratzea (Rubio Llona, 2017). Afrikaren kolonizazio morala, sexu aniztasunari dagokionez, ez da aldatu.

Ruandan sexu aniztasuna gaitzetsi egiten da gizartean eta, ondorioz, herritar gehienek heterosexualtzat dute beren burua; izan ere, homosexualitatea endekapenarekin, mendebaldeko ustelkeriarekin eta estigma handi batekin lotuta dagoen tabua da. Genero berdineko sexu harremanak dituzten pertsonak gorrotatu edota kritikatu egiten dira, Ruandako gizartearen kultura balioak adierazten ez dituen delitu jokabidetzat hartzen baitira.

SEXU ETA GENERO ANIZTASUNARI BURUZKO MENDEBALDEKO

9 Rubio Llona, Aimar, (2017) Homofobia de Estado y diversidad sexual en África Relato de una lucha, [Estatuaren homofobia eta sexu aniztasuna Afrikan: borroka baten kontakizuna]. Nazioarteko Lankidetzeta eta Garapenari buruzko Ikasketen Institutua. Lan-Koadernoak • Hegoa, 73. zk

KODEAK ELKARRIZKETAN ETA AUZITAN JARTZEKO MODU GISA:

Informazioa trukatzeko dinamika horizontala gauzatu ondoren, ARDE/KUBAHoko taldean “kontuari” buruz sortu ziren elkarrizketei esker, taldekideek bat egin zuten sexu eta genero aniztasunari buruzko jarreraren. Ondorioz, egin nahi zen diagnostikoaren protagonistekin konektatzeko eta beharrezko landa-lana egiteko indar gehiagorekin atera ziren kanpora

Iparraldeko erakunde bat den aldetik, ALDARTEK ARDE/KUBAHOri laguntzeko jarrera izan du prozesuaren hasieratik, sexu eta genero esperientziei buruz mendebaldeko kodeak ezartzea saihestuz

Identitateen globalizazioa eta LGTBIQ+ eskubideen aldeko borrokak indartsu hedatzen dira, baina mendebaldeko ikuspegi unibertsal eta homogeneizatzailerik batetik. Hala, gizarte, kultura eta politika ehun berezi bateko parte diren sexu eta genero errealtate asko mendebaldar LGTBIQ+ kodeketa barruan sartzen saiatu dira. Kodifikazio horiek, oro har, oso bitarrak dira eta ez dute lortzen gorputzei, sexualitateei eta generoei buruzko beste mundu ikuskera batzuk hautematea.

L. Picq-en entseguak erakusten du nola *kolonizazio sexualak indigenen sexualitateak erreprimitzen dituen, sexu eta genero esperientziak erregulatuz, herri indigenak mendebaldeko kode heteronormatiboen barruan egotera behartuz, kristau printzipio heterosexualak hartuz edo LGBT kodeak ezarriz* (Manuela L. Picq, 2020)¹⁰. Bilbon LGTBIQ+ gisa identifikatzen dugun errealtate bat aipatzeko eta deskribatzeko “kontua” hitza erabiltzea sexu eta genero aniztasunari buruzko mendebaldeko kodeak elkarrizketan eta auzitan jartzeko nahiarekin bat etor daiteke. Baita SGA zapaltzen eta gaitzesten duen sistema politiko, erlijioso eta kultural baten aurka erantzuteko bere sare propioak ehuntzen joateko nahiarekin ere, edota aniztasun hori hobeto irudikatzen duten kode propio batzuk eraikitzen joateko nahiarekin.

10 L. Picq, Manuela, (2020) La colonización de sexualidades indígenas: entre despojo y resistencia [Sexualitate indigenen kolonizazioa: arrobatzearen eta erresistentziaren artean], 10. bol., 1. zk., 13-34 or., Contemporanea, <http://dx.doi.org/10.4322/2316-1329.126>

ERABILITAKO METODOLOGIA

Diagnostiko horren sorreran erabilitako lan-metodologia ezartzeko funtsezkoak izan diren hainbat gai nabarmendu nahi ditugu:

- ALDARTE eta ARDE/KUBAHO erakundeek lehen aldiz egingo zuten lan elkarrekin, eta oso garrantzitsua izan zen beraz, hasieran batez ere, erakundeen artean elkar ezagutzeko eta konfiantza izateko espazio bat ezartzea eta sortzea.
- ARDE/KUBAHO erakunde lokalak Ruandako testuinguruari buruzko ezagutza handia eman du. Era berean, oso garrantzitsua izan zen lau erakundeek (**medicusmundi** Bizkaia eta Araba, ALDARTE eta ARDE/KUBAHO) arteko komunikazioa arina eta etengabea izatea. Horri esker, lan egiteko modua egokitu da, eta landa-lanerako tresnen aukeraketa edo elkarriketak sakonki egiteko modua kolektiboki definitu da.

Erakundeek arteko komunikazioa posta elektronikoaren, online bileren (Zoom plataforma erabiliz) eta WhatsApp aplikazioaren bidez egin da. Zehazki, 11 bilera egin dira guztira.

Erabilitako metodologia hurrengo hiru fasetan banatu zen:

1. FASE : LANDA-LANAREN PRESTAKETA

Zoom plataformaren bidez hainbat bilera egin ziren landa-lanaren gaia eta xedea zehaztu eta adosteko: helburuak, edukia eta informazioa jasotzeko tresnak.

Lehen bilera horietan oso garrantzitsua izan zen ARDE/KUBAHO erakundeak behar besteko denbora eta espazioa izatea Ruandako testuinguruaren errealitatea transmititu ahal izateko sexu eta genero aniztasunari dagokionez, ondoren landa-lanerako baliabideak eta tresnak doitu eta zehaztu ahal izateko. Horiek horrela, funtsezkoa izan zen tokiko era-

kundeari entzutea gaiari buruz zituen esperientzia eta gogoetak, egon zitezkeen zailtasunak eta erakundeak landa-lana egiteko zuen gaitasuna (baliabide pertsonalak, materialak, teknikoak...).

Fase honetan, tresnak hauek erabili ziren:

Online galdeketa. (Ikus 1. eranskina: Online galdeketa)

Informazioa lortzeko lehen informazio-iturri gisa, zehaztu zuten online galdeketak egingo zirela erakundearen artean eta galdeketa horiek ARDE/KUBAHO erakundearen pertsona ezagun eta kontaktuen artean zabalduko zirela, mugikorraren bidez. Era horretan, ALDARTEk zirriborro/proposamen bat egin zuen, eta emailaz bidali zitzaien **medicusmundi Bizkaia**, **medicusmundi Araba** eta ARDE/KUBAHO erakundeei frantsesera itzulita. Proposamen hori osatuz joan zen behin betiko testura iritsi arte. Azkenean, tokiko erakundearen gomendioari jarraituz, azken galdetegia kinyarwanda hizkuntzan argitaratu zen, pertsona kopuru handiago batengana iristeko.

Galdetegia betetzeko eskaerari 30 pertsonak erantzun zioten eta haien erantzunak baliagarriak izan ziren diagnostiko hau egin ahal izateko lehen informazio-iturri gisa (Ikus 2. eranskina: Online galdeketaaren emaitzak).

Elkarriketa sakonak

Elkarriketa sakonak egitea izan zen informazioa lortzeko erabili zen beste tresnetako bat. Zehazki, sexu eta genero aniztasuneko pertsonen, kolektibokoak ez diren pertsonen eta gaiaren inguruan ezagutza zuten eta ikuspegi erlijioso zein poliziala bezalako eremu desberdinak jorratzen zituzten giza eskubideen aldeko erakunde edota elkarteei egin zitzaizkien elkarriketak (ikus elkarriketetan erabilitako gidioak jasotzen dituzten 3., 4., 5. eta 6. eranskinak).

Aurretiaz, ARDE/KUBAHO erakundeak Kigali eta Gisenyiko pertsonak eta erakundeak identifikatzeko lan bat egin zuen eta, horrela, 43 pertsonen eta 5 erakunderen datuak bildu zituen. Garrantzitsua da nabarmentzea parte hartu zuten pertsona guztiek nahiago izan zutela anonimotasunean aritu, eta, beraz, ez zela parte hartzaileen datu pertsonalik jaso, kokapenaz eta adinaz landa. Batzuek "ezizenak" edo "gako-izenak" eman zituzten.

Zoom bilera baten bidez, diagnostiko honetan inplikaturako lau erakundeek galdetegia baliozkotu zuten eta bi talde fokal ezartzea erabaki zuten, bata Kigalin eta bestea Gisenyin.

ARDE/KUBAHO prestakuntza tailerra

2022ko ekainaren 30ean, elkarrizketak egiteko prestakuntza tailer bat egin zen, non ALDARTEko bi emakumek, Bizkaiko **medicus**mundiko emakume batek, Arabako **medicus**mundiko emakume batek eta elkarrizketak egiteaz arduratzen ziren ARDE/KUBAHOkoko zazpi pertsonak (sei gizonezko eta emakumezko bat, eta horien artean psikologo bat eta erizain bat nabarmentzen zirelarik, zuten profilagatik) hartu zuten parte. Tailer hori Zoom plataformaren bidez egin zen.

Bertan, hainbat gai jorratu ziren: konfidentzialtasuna, parte-hartzaileen irudiak, bideoak eta audioak lortzea haien segurtasuna zaindu eta identifikatuak izan ez zitezen, eta horiek gauzatzeko modua (banaka edo taldean, iraupena...), besteak beste.

Halaber, elkarrizketak egiterakoan garrantzitsuak izango ziren beste alderdi batzuk ere jorratu ziren:

- Elkarrizketatutako pertsonetikiko konfiantza- eta enpatia-gune bat sortzea
- Galdera guztiei edo horietakoren bati erantzuteko edo ez

erantzuteko askatasuna errespetatzea, parte-hartzailearen bati gaiari buruz hitz egitea zaila egitekotan zer egin argitzea, zailtasunen bat sortuz gero elkarriketa nola bideratu zehaztea.

- Galdetegia egiteko malgutasuna: orientagarria zen, ez zuen axola elkarriketan galderaren bat erantzuten ez bazen edo ezin bazen amaitu.
- Pertsona bakoitzari behar besteko denbora ematearen garrantzia, batez ere sexu eta genero aniztasuneko pertsonentzat zailak izan zitezkeen gaiei buruz hitz egiteko.
- Elkarriketak egiteko ardura zuten pertsonen beldurrak eta zalantzak azaltzea, mota horretako lehen esperientzia baitzen.

2. FASEA: LANDA-LANA

ARDE/KUBAHO tokiko erakundeak egin zituen elkarriketak eta dinamizatu zituen talde fokalak.

Guztira, hurrengo ariketa hauek egin ziren: online galdetegia, modu anonimoan 30 lagunek erantzun zutena; 4 talde fokal (2 Kigalin, eta beste 2 Gisenyin); eta banakako 15 elkarriketa.

Konfiantzazko harremana sortu zen, pertsona guztiek askatasunez par-

te hartzeko aukera izan zezaten. Hasierako uneetako komunikazioa ez zen horren erraza izan, baina pixkanaka espazio seguru eta konfiantzazkoa sortu zen, eta parte-hartzaileek eroso hitz egiten zuten.

Taldeetan egindako galdera guztiak lotuta zeuden Ruandako LGBTBIQ+ kolektiboaren esperientzia, behar eta eskaerekin, baita indarkeria zehatzak sufritzen dituzten eta bizi baldintzak hobetzeko gomendio potentzialak jasotzen dituzten egoerekin ere.

Landa-lanak, alde batetik, Kigalin, Gisenyin eta kolektiboarekin lan egiten duten hiru erakundetako kideek (estatu mailakoak) emandako iritzia jasotzen ditu, eta, bestetik, kolektibokoak ez diren pertsonak eta kolektiboarekin harremanik ez duten antolakundeek eta erakundeek adierazitakoak, horiek ere Kigalin eta Gisenyin.

3. FASEA: LORTUTAKO INFORMAZIOA AZTERTU ETA DIAGNOSTIKO-TXOSTENA EGITEA

Fase hau erakundeen artean egin zen. Hasiera batean, ARDE/KUBAHOk landa-lanean lortutako materiala bidali zien gainerako erakundeei: hainbat pertsonari egindako elkarrizketen bideoa (sexu eta genero aniztasunekoak eta erlijio eta osasun arlokoak), bai eta LGBTBIQ+ pertsonen jasotako testigantzen transkripzioa ere.

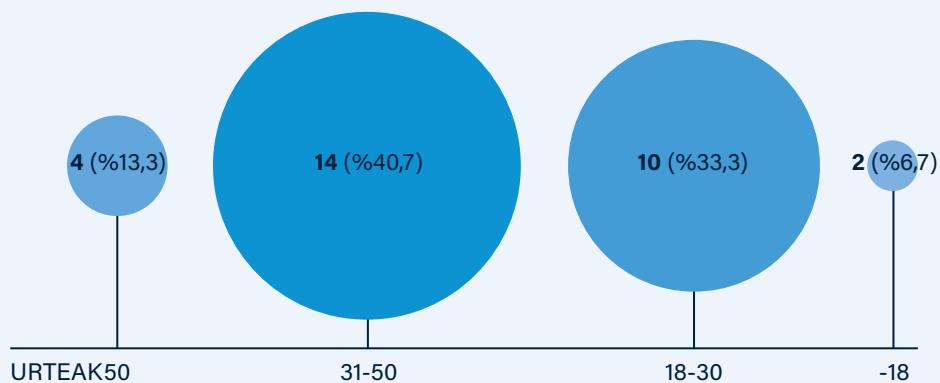
Urrian, ARDE/KUBAHOk lehen dokumentu bat egin zuen, aurretiazko konklusio batzuk biltzen zituen, eta dokumentu horretan oinarritu zen, hain zuzen, ALDARTE egindako diagnostikoaren lehen zirriborroa idazteko. Ondoren, tokiko erakundeari bidali zitzaion, aztertu eta kontrasta zezan.

Abenduan, lau erakundeek zirriborroa berrikusi eta azken ekarpenak egin zituzten eta ALDARTEk diagnostiko-txostena berridatzi zuen, kontrastearen eta eztabaidaren emaitzak gehituz.

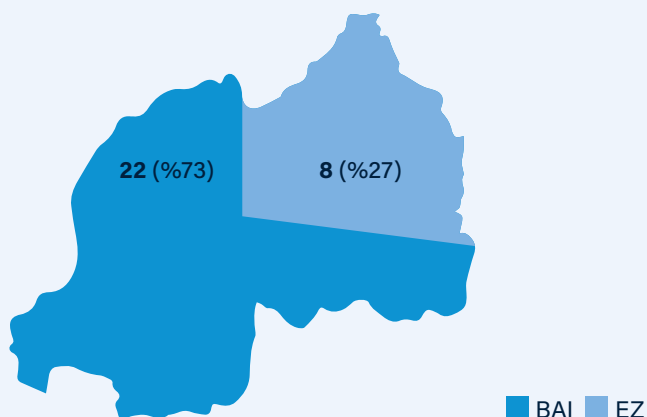
DIAGNOSTIKO-PROZESUKO PARTE-HARTZAI-LEEN PROFILA

1. ONLINE GALDETEGIARI ERANTZUNDAKO LGTBIQ+ PERTSONAK:

Adina

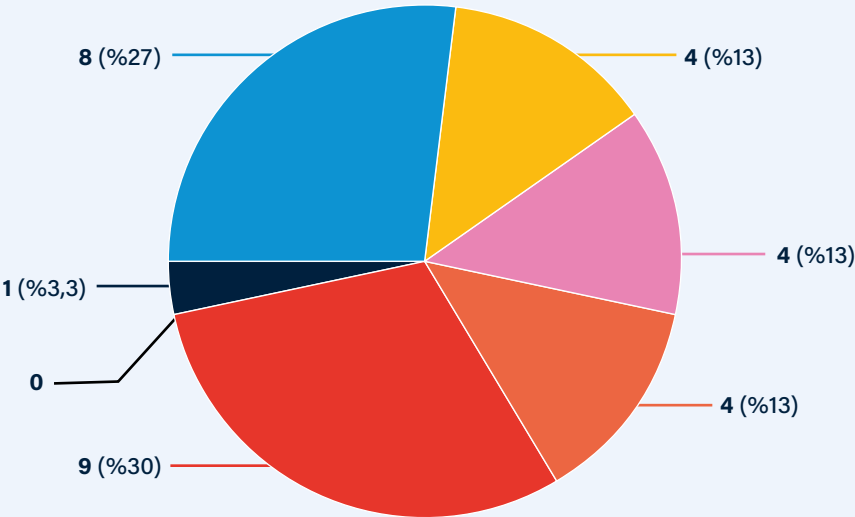

LGTBIQ+ kolektibokoa zara?

Baiezkoa eman baduzu, nola identifikatzen duzu zeure burua?

L G T B I Q Besteak

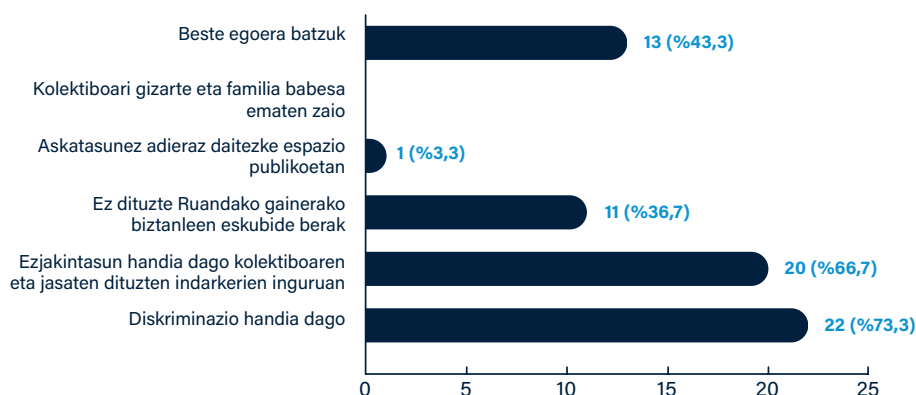
2. TALDE FOKALETAN ETA BANAKAKO ELKARRIZKETETAN PARTE HARTZEN DUTEN ERAKUNDEAK ETA KOLEKTIBOAK:

TALDEA / KOKAPENA	PARTE-HART- ZAILE KOPURUA	E / G / O	BATEZ BESTEKO ADINA
LGTBIQ+ kolektiboko pertsonak / Gisenyi	5	4 emak. gizonezko bat	26 urte
LGTBIQ+ kolektiboko pertsonak / Kigali	4	2 emak. 2 gizonezko	28,7 urte
LGTBIQ+ kolektiboarekin lan egiten duten erakundeak (estatu mailakoak)	5	2 emak. 3 gizonezko	42,5 urte
LGTBIQ+ kolektibokoak ez diren pertsonak / Gisenyi LGTBIQ+ kolektiboarekin harremanik ez duten antolakunde eta erakundeak / Gi-senyi	6	2 emak. 4 gizonezko	51,6 urte
LGTBIQ+ kolektibokoak ez diren pertsonak / Kigali LGTBIQ+ kolektiboarekin harremanik ez duten antolakunde eta erakundeak / Kigali	5	emakumezko bat 4 gizonezko	38,2 urte

LGTBIQ+ PERTSONEK RUANDAN BIZI DITUZTEN PROBLEMATIKEN ETA BEHARREN AZTERKETA

LGTBIQ+ PERTSONEK BIZI DUTEN EGOERA OROKORRA

Atal honetan, LGTBIQ+ kolektiboko pertsonen egoeraren ikuspegi orokorra ematen da. 1. grafikoa ikus daitekeenez, online galdetegiaren galdetu zaienean, parte hartu duten pertsonen ondo islatu dute beren egoera.

1. Grafikoa

Nolako da LGTBIQ+ KOLEKTIBOAREN egoera Ruandako testuinguruan? galderari, online galdetegiari erantzun zioten pertsonen argi utzi zuten beren eguneroko bizitzan garatzen dituzten egoera konplexu eta zailak, eta etsaitasuneko eta segurtasunik gabeko testuingurua dagoela berretsi zuten. Hona hemen ondorio batzuk:

Diskriminazioaren biktimak dira

% 73,3k uste du diskriminazio handia dagoela. Sexu eta genero aniztasuna tabua da Ruandako kulturean, eta kolektiboko pertsonak, berriz, diskriminazio handia jasaten dute. Nahiz eta Ruandako Konstituzioak edozein motatako edo jatorritako diskriminazioa debekatzen duen eta herritarrek legearen aurrean duten berdintasuna jasotzen duen, hori paper bustian geratzen da, praktikan ez baitago aniztasunarekiko errespeturik. Konstituzioaren formulazioarekin batera ez baitago diskriminazio hori zehazki babestu, laguntza eskaini, prebenitu eta eragozten duen legeko corpusik.

Ruandan ez da sentsibilizazio kanpaina instituzionalik egiten, eta, beraz, ez dira salatzen, ez eta eraisten ere LGTBIQ+ pertsonak estigmatizatzen dituzten estereotipo eta aurreiritzi sozialak. Ondorioz, gizartean egon daitezkeen gaitz guztiak leporatzen dizkiete, etengabe, herritarrek.

Arau moralek eta gizarte eremuan errotutako homofobiak indarkeria eta aurreikusi ezin daitezkeen diskriminazio giroa sortzen dute heteronormatibitatearekin bat egiten ez duten pertsona guztien gainean.

Ezjakintasun handia dago LGTBIQ+ pertsonen eta jasaten dituzten indarkerien inguruan

Aurrerago azalduko dugun bezala, elkarriketatutako pertsonak eta kolektiboek isiltasunean, ikusezintasunean eta gizartearen ezjakintasunean bizi diren indarkeria gertakari ugari kontatzen dituzte. Esaterako, % 66,7k uste du Ruandako gizartean ezjakintasun handia dagoela LGTBIQ+ pertsonen eta jasaten duten indarkeriari buruz.

Ezjakintasun horrek hurrengo egoera hauek eragiten ditu:

- Beren sexualitateagatik edo generoagatik ezarritakora egokitzen ez diren pertsonak muturreraino zauritzen ditu, eta indarkeria ugariren eraginpean jartzen ditu.
- Erasoak ezkutatu egiten dira, eta ez da publikoki onartzen erasoak gertatzen direla; funtsezko urratsa da onarpen hori eraso horiek ezagutzen eta geldiarazten hasteko.
- Indarkeria horiek nola gertatzen diren, nondik datozen eta zenbat pertsonari eragiten dieten jakitea eragozten du.

- Indarkeria horiek jasaten dituzten pertsonak banakatu egiten dira, jasaten ari diren indarkeriei modu kolektiboan erantzun ez diezaieten.
- LGTBIQ+ pertsonen aurkako indarkeria horiek egiten dituzten kolektiboen zigorgabetasuna elikatzen da.

Ez dituzte gainerako ruandarren eskubide berberak

Online galdetegian parte hartu duten pertsonen % 36,7k adierazi du ez dituela ruandarren eskubide berberak. Izatez, nahiz eta Ruandan ez egon LGTBIQ+ biztanleriaren aurkako legedi kaltegarririk edota talde horri eskubide jakin baterako sarbidea mugatzen dioten gomendio berezirik, ez dituzte eskubide berberak. Izan ere, gaur egun, heteronormatiboak ez diren pertsonen ukatu egiten zaizkie ezkontzeko, familia bat osatzeko edo adoptatzeko eskubideak.

Horiek horrela, sarritan, eskubideak baliatzea ez dator lege esparruan esplizituki ez aitortzetik. Izan ere, bereizi egin behar da eskubide bat izatearen eta eskubide hori gozatzearen artean, hau da, eskubidea erabili ahal izatean.

Txosten honetan eskubideei buruz hitz egiten denean, bi mailatan egin daiteke: alde batetik, lege hutsetik, lege aitortuta dauden baina LGTBIQ+ pertsonentzat aitortuta ez dauden eskubideei (ezkontza, adopzioa...) erreferentzia eginez, eta, bestetik, sexu eta genero aniztasunari dagokionez askatasunez bizitzeko eta adierazteko aukerarekin zerikusia duten beste eskubide batzuetatik.

Nondik etor daiteke LGTBIQ+ pertsonen eskubideak gainontzekoen berberak ez direnaren pertzepzio eta berrespen hori? Aipatu desberdintasunetik, hain zuzen ere. LGTBIQ+ pertsonen gainerako herritarren ia eskubide berberak izango dituzte, hori ziurra da. Ordea, LGTBIQ+ kolektiboaren parte izateagatik diskriminazioa debekatzen duen edo jarpenaren, atxiloteta arbitrarioen eta inguruko tratatu txarren aurkako babesa bermatzen duen neurririk ez badago, eskubide horiek paper bustian geratzen dira. Izan ere, ezin dira gainerako ruandarren baldintza berberetan erabili, horien ondoriozko aurreiritziak eta praktika diskriminatzaile txarrak direla-eta.

Munduko testuinguru askotan, baita ruandarrean ere, pertsona ez heteronormatiboek haien eskubideen erabilpena ukatzea ukapen «soziala» da, ez legekoa. Eragin zuzena du haien sexualitatea edo generoa bizitzeko moduan; espazio publikoetan eta haien inguruneetan askatasunez adierazteko ezintasuna, esate baterako:

Espazio publikoetan askatasunez adieraztea

Espazio publikoa deritzegu partekatzen ditugun espazio komun horiei: ibilian eta pasieran ematen ditugun kaleak, plazak; erosketak egiten ditugun lekuak (merkatuak, azoka txikiak); aisialdirako guneak ere espazio publikoak dira, baita sare sozialetan etengabe erutzen ari direnak ere. Espazio publikoetan igarotzen da gure denboraren zati handi bat, eta, askotan, lana egiten den lekuak ere badira.

Espazio publikoak errazten dituzten gizarte harremanen intentsitatearen eta kalitatearen arabera, elkar ezagutzeko eta geure burua aurkitu eta adierazteko gaitasunaren arabera balioetsi daitezke. Horregatik, espazio publikoak ezinbestekoak dira kulturalki pertsonen integrazioa lortzeko.

Espazio publikoak, zinez, herritarrak baliatzeko eta eskubide zibilak adierazteko leku pribilegiatuak dira; horregatik, bereziki kezkarria da galdeketa parte hartu duten pertsonen % 3,3k soilik erantzun izana espazio publikoetan askatasunez adieraz daitezkeela. Hori horrela izanik, % 97 inguruk ezin du hori egin, espazio publikoak heterosexualltzat hartzen direlako eta, horietan, inguruko pertsona guztiek jokabide normatiboak dituztela onartzen delako.

Gizartearen eta familiaren babes falta

Inkestak % 100ak dio ez duela ez gizarte eta ez familiako laguntzarik izan. Datu hori izugarria da benetan, eta eremu pribatuetan zein publikoetan praktika diskriminatzaile eta bortitzetatik ihes egiteko dituzten zailtasunen berri ematen du.

Eremu publikoan ez bezala, eremu pribatuan laguntzarik ez izateak hautemateko eta jorratzeko konnotazio zailagoa eta konplexuagoa du. Lehen aipatutako familia unitatearen edo inzuaren garrantzi kulturala kontuan hartzen badugu, uler daiteke sare horretatik edo komunitate horretatik kanporatzeak zer kalte ekonomiko eta sozial ekar dezakeen, eta zer sufrimendu ekar diezaiekeen egoera horren biktima diren

LGTBIQ+ pertsonei epe luzera.

Era berean, eta emakumeen mendeko eginkizuna kontuan hartuta (ugalketari, etxeko lanei eta zaintzari lotuta, beti), uler liteke ezkontza behartuetatik edo bortxaketa zuzentzaileetatik libratzeko duten zailtasuna.

Bizitako bestelako egoerak

Pertsonen % 43k bizi izandako beste egoera batzuk kontatzen ditu, horiei buruz zehaztasunik eman gabe.

LGTBIQ+ PERTSONEN IKUSEZINTASUNA

LGTBIQ+ pertsonen egoerari buruz azpimarratu beharreko lehen gauzetako bat da horietako asko gezurrezko izen batekin agertu direla, identifikatuak ez izateko eta euren anonimotasuna ziurtatzeko. Egoeraren lehen argazki bat ematen digu.

Elkarriketak egin ahal izateko, funtsezkoa izan da diagnostikoan parte hartu duten pertsonen konfidentzialtasuna eta segurtasuna zaintzeko ARDE/KUBAHOk egin izan duen lana, eta zantzu bat ematen digu sexu- eta genero-aniztasuneko kide gisa identifikatuak izateak dakartzan arazoez eta horrela ikusarazteko dagoen arriskua eta beldurra.

ARDE/KUBAHOn taldeak kontu handia izan du kontaktuak ezartzeko moduari, elkarriketak egiteko tokiei, grabazioak egiteko eta pertsonak identifikatzeko erari buruz, euren identitateak babestuz gezurrezko izenak erabilia eta aurpegiaren irudia itxuraldatuta.

Arestian azaldu den moduan, online galdetegiari erantzun zioten %3,3k

bakarrik esan zuten askatasunez adierazten direla espazio publikoetan. Garbi dago ikusgarritasunaren defizita dagoen euren aniztasunaren bi- zipenean, eta ruandar gizarteko eremu askotan ikusi izan dugun diskri- minazioko testuinguruak LGTBIQ+ pertsonak jendaurrean edo euren ingurune hurbilenean era irekian ez azaltzera bultzatzen dituztela. Dena dela, garrantzitsua da azpimarratzea pertsona bakoitzaren inguruaba- rren mende dagoela hori, landa-lanean elkarriketatuko pertsona batek haxe adierazi zuelako: *“Ni ez naiz naizen moduan azaltzeko beldur. Bai!, ez naiz ezkutatzen”*.

Landa-lanean bildutako testigantzak kontuan hartuz, ondorioztatu de- zakegu ikusezintasuna norberaren burua babesteko eta arazoak eta diskriminazioaren ondorioak saihesteko modu bat dela. Haxe adie- razten du elkarriketatu batek: *“Armairutik ez bagara irteten, lasai egon gaitezke. Era horretan, indarkeriak egiten dituztenak utzi egiten diote hori egiteari, eta geure bidea jarrai dezakegu”*.

Baina ikusezintasun horrek prezio altua du ordainetan, hots, elkar eza- gutzeko, onartzeko eta elkartzeko zailtasuna: *“Ez da erraza LGTBIQ+ antolakundeak sortzeko, asko ezkutatu egiten garelako”*.

LGTBIQ+ pertsonak ez dira jendaurrean azaltzen ostrazismoa saihe- teko. Estrategiak erabiltzen dituzte horretarako, adibidez elkarrekin bizi direnean bestea lagun gisa aurkeztea, edo disimuluaren teknikara jotzen dute. Elkarriketatutako pertsona batek adierazi du ezagutzen dituen LGTBIQ+ pertsonak ezkutatu egiten direla eta elkarrekin bizi di- renean sendiak direla esaten dutela beren izaera ez azaltzeko, eta dio: *“Nire ustez, klandestinitatean bizitzeak arriskuak ditu”*.

Hitz egin genuen genero bereko bikotekide guztiek berretsi ziguten ez daudela eurak bakarrik Ruandan, badagoela jende gehiago, baina ho- rietako askok beldurra dutela hitz egiteko eta jendaurrean azaltzeko.

Ezkutatzeko behar hori hauteman izan dute elkarriketatutako LGTBIQ+ kolektiboko kide ez diren beste gizarte eragile batzuek ere: *“Hor daude, baina ezkutatu egiten dira, badakite-eta gizarteak ez dituela onartzen. Batzuk ezagutzen ditut, baina ezin dut eman horien izenik”*.

AURREIRITZI ETA ESTEREOTIPO NEGATIBOAK: SEXU ETA GENE- RO ANIZTASUNAREN TABUA

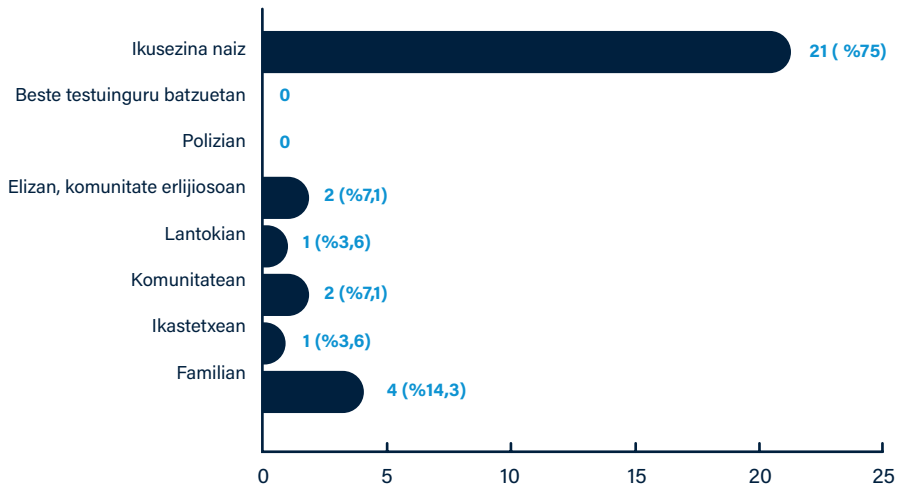
Aurreiritzi eta estereotipo negatibo asko daude sexu eta genero aniztasunari lotuta. Ruandar gizarteko eremu guztietan zabaldua daude, eta lotura estua dute kulturarekin eta erlijioarekin.

Landa-lanetik ateratako batzuk azaltzen ditugu jarraian:

- Esaten dute genero bereko beste norbaitez maitemintzea ez dela ruandar kultura, tabu bat da. Lotsaz hartzen dute, gainera, eta beraz, familia eremua da diskriminazioa ematen den espazioetako bat.
- Hitz umilgarriak eta irainak: Diagnostikoan parte hartu duten pertsonak adierazi dute *“auzotik pasatzen direnean PÉDÉ, UMUTINGANYI eta beste hitz umilgarri batzuk botatzen dizkiete”*, eta ezbairik gabe aitortzen dute ruandar gizarteak ez dituela onartzen.
- Ruandako bertako kulturarekin lotutako aurreiritziak. Hau adierazten du elkarrizketatu batek: *“Horien eskubideak ez dira errespetatzen, hemengo kulturen eta erlijioan tabua izaten jarraitzen duelako pertsona horien sexu orientazioa.”*
- LGTBIQ+ pertsonen familia suntsitu nahi dute, ez dutelako ondorengorik izango, eta hori ruandar kulturaren kontra doa.
- Erlijio izaerako aurreiritziak oso sustraituta daude. Eliza askorentzat, zoritxarren eramaile dira, moralak eta ruandar kulturarekiko lotura galdu duen jendea da. Sexu bereko bikotekideek Jainkoari gorroto omen, horregatik ez dute babesik jasotzen.

DISKRIMINAZIOA – INDARKERIA

Online galdetegiko galdera batek zioen ea diskriminazio edota indarkeriaren bat jasan al zuten edo ezagutzen al zuten kolektibokoa izateagatik hori jasana zuenik, eta, baiezkoan, zer motatakoa izan zen. Gehien-gehienek baietz erantzun zuten (%75k adierazi zuen diskriminazioa zegoela) eta indarkeria hori ematen zen toki eta espazioak zehaztu zituzten, 2. grafikoan zehazten den eran:

2. Grafikoa

LGBTBIQ+ izateagatik indarkeria edo diskriminazioa zein eremutan jaso izan duten zehazteko orduan, %14,3k adierazi zuen familia barruan izan zela, %3,6k eskolan, %7,1ek komunitatean, %3,6k lanean, %7,1ek elizan, %0k poliziarenean, %0k beste toki batzuetan eta %75ek erantzuten du ez dela ikusten.

Familian

Arazo orokorrenei buruzko atalean jaso izan denez, familia giroa da nagusi den sistema heteronormatiboa auzitan jartzen duten pertsonen arbuioa eta diskriminazioa jasaten duten tokietako bat. Aurreiritzi erlijio-

so edota kulturelei lotuta egoten dira askotan, eta lotsa eta desohorea dira familiarentzat. Oso adierazgarria da online galdetegiak 1. grafikoan adierazten duen datua: erantzun zuten 30 pertsonetako inork ez zuen esan beren familiaren babesa jaso izan zuenik.

Elkarriketetan bildutako testigantzek hitzak jartzen dizkiote ingurune hurbilenaren babes falta horri. Honela zioen pertsona batek: *"Amak behin arreba ikustera eraman ninduen bisitan, eta bikotekide homosexualei buruzko filma bat ikustera joan ginen. Amaitu zenean, amak esan zuen erre egingo zuela bere seme-alabetako bat halakoa izango balitz". Erreakzio horrek "triste" sentiarazi zuen eta alde egin zuen, amak ez zekien-eta harreman homosexual bat zuenik.*

Familia giroko presioa oso gogorra izan daiteke eskema heteronormatiboan sartzeko: *"Emakumea izanik, erakartzen ez ninduen mutil batekin ezkontzera behartu ninduten, eta ospa egin eta gogoko nuen bikotekide bilatu behar izan nuen".* Galdetegiari erantzun ziotenen %30 bere familiarekin bizi da, oztopoa delarik euren sexu eta genero aniztasuna adierazi eta aske bizitzeko, onartua izateko estandar sozialak betetzera beharturik. Gizartean oso zabaldua dago familian gay, lesbiana edo trans bat izatea lotsagarria dela familiarentzat, gizartearen arbuioa eta ostrazismoa dakarrelako; beraz, familia giroa nahiko zaila izaten da horientzat.

Komunitatea eta auzoa

Landa-lanean elkarriketatu diren pertsonen %71ek adierazi du diskriminazioa jasan izan duela bere eremu hurbilenean, hots, komunitatean eta auzoan.

Toki batzuetan ez zaie uzten sartzen ezagunak direnean, adibidez ezkontzako zeremonietan, ekitaldi batzuetan eta eliza batzuetan. Transek isekak eta mespretxuak jasotzen dituzte. Testigantza honek errealitate horren berri ematen du: *"Egun batean, estadioan futbol partidu bat zegoenean, trans bat heldu zen estadiora eta hango jende gehienak barrez jardun zion eta, are, oihuak jaurti zizkioten".*

Isolamendu sozial eta ostrazismo hori ohiko kontua izan da egindako elkarriketetan, eta, aurrerago azalduko dugunez, ikusezintasun estrategia bati lotuta dago, LGTBQ+ pertsona gisa identifikatuak izan ez daitezen, horrek dakartzan ondorio negatiboengatik. LGTBQ+ kolektiboko kideak izan gabe elkarriketatu izan diren pertsonak batzuk

(Ruandako gizarte zibileko taldetakoak, kasurako) hau adierazi dute LGTBIQ+ pertsonen buruz: *"Ezin ditut gonbidatu ezta zeremonietara ere, euren sexu orientazioagatik"*.

Elkarriketetako batean parte hartu zuen LGTBIQ+ batek kontatu zuen nola diskriminatu zuten dantzari tradizionalen talde batean zegoen egun batean, jokabide femeninoak zituela aurpegiratu baitzioten.

Osasun eremua

Osasun eremua ez zen online galdetegian ageria diskriminazioa gertatzen den espazioetako bat bezala, baina kontu hori hainbat aldiz atara izan da elkarriketetan. Diagnostiko honetarako elkarriketatutako mediku batek *"ez dira diskriminazioaren biktimak, gainerakoei bezala ematen diegu arreta"* esaten badu ere, LGTBIQ+ pertsonen osasun eremuan bizi izandako egoera baztertzailak kontatzen dituzte. Horietako bat The Conversation boletinean elkarriketatu zuten, eta hau zioen: *"Diskriminazioa jaso nuen mediku-arretan eta jada ez nuen baliatzerik izan familiako medikuaren onuretarako nituen aukerez amak horiek kendu zizkidan arte. Ospitalera joan eta medikuei azaltzen nien bakoitzean mina nuela uzkieen sexu-transmisioko infekzio bat harrapatu nuenetik, epaitu egiten ninduten. Estresagarria izan zen, depresioa harrapatu nuen eta neure buruaz beste egitea ere pentsatu nuen."*¹¹

Osasun zerbitzuen mailan, berriz, hau adierazi zuen talde fokaletako batean parte hartu zuen emakumezko erizain batek: *"Esan dezakedana da LGTBIQ+ pertsona bat denaren susmoa dugunean azaleko aurreiritzi bat dugula "estatus" horren kontra. Baina aurreiritzi horiek ez dute eraginik ematen diegun arretan, gainerako pertsonen ematen zaien zerbitzu berbera ematen zaielako"*.

¹¹ Ruandako LGTBIQ+ pertsona bati elkarriketa The conversation boletinean <https://theconversation.com/rwanda-lgbt-rights-are-protected-on-paper-but-discrimination-and-homophobia-persist-182949>

Eskola eta lana

Online galdetegia egin zuten pertsonen %3,6k esan zuen indarkeria edota diskriminazioa jasan izan zuela eskolan, eta %3,6k lanean. Datuok 2. grafikoan jasotzen dira.

Hezkuntza eremuari dagokionez, espazio horretan ez da lantzen sexu eta genero aniztasuna, ez zaio den bezala heltzen. Halaxe zioen talde fokaletako batean parte hartu zuen irakasle batek: *“Eskolan, ugalketa sexualari eta gaixotasunen transmisioari buruzko gaiak lantzen ditugu, baina homosexualitatearena ez dugu ukitzen”*.

Lan arloan ematen den diskriminazioak duen garrantzia azpimarratu nahi dugu, oro har, hori izaten delako ondorio gehienetarikoa duen esparrua LGTBIQ+ izateagatik lana galtzeko den beldurragatik. Oro har, ez da familiaren babesik, laguntza emozionalaren txoko eta segurtasun giro bat izateaz gain euskarri ekonomiko bat ere denean askotan. Familiaren laguntzarako eta euskarriarako sare sozialik ez izateaz gain LGTBIQ+ pertsonen indarkeria edota diskriminazioa jasaten badute lanean, kalteberatasun handiko errealitate baten aurrean geundeke.

Erlijio esparrua

Oline galdetegiari erantzundako %7,1ek adierazi du erlijio izaerako bazterketa pairatu izan duela. Elkarriketatutako batek salatu zuen ez zutela familian bakarrik baztertu, eliza ezberdinen lider erlijioen aldetik ere baztertu zutela: *“Nire genero-identitateaz konturatu zirenean, elizak eskumikatu egin ninduen”*.

Hona hemen zer esaten duen diagnostikoan parte hartu izan duen apaiz batek: *“Elizara errezatzera etortzen direnean, onartu egiten dira, Jainkoak gorroto duelako bekatua, eta askatu egiten du bekataria”*, garbi utziz bekatariak omen direla.

Eliza horiek gizartean duten eragin zabalak eta sustrai sakonak ondorio zuzenak ditu LGTBIQ+ pertsonetako diskriminazio eta onarpen-ezaren mailan, horien diskurtsoak soka luzea duelako, eta mezu horiek zabaltzen dituztenek (gotzainak, artzainak) autoritate moral oso handia dutelako gizartean.

Adibide oso argia dugu elkarrizketatutako pertsonen artean. Elkarrizketatutako ordezkari erlijioso batek zioen eliza gehienek ez dutela onartzen jokabide hori, eta elkarrizketatu diren erlijio eremuko beste pertsona batzuen adierazpenak ere hori berrestera datoz, elizetan entzuten diren erlijio kutsuko aurreiritziak zabaltzen dituztelako, LGTBIQ+ pertsonen kontrako gorroto diskurtsoak sustatzeko hartzigarri direlarik: *“Jainkoak espeziea ugaltzeko sortu zituen gizona eta emakumea. Beraz, ez da ona gizon bat beste gizon batekin bizitzea, edo emakume bat beste emakume batekin bizitzea. Niretzat, zikina da hori”*. Hara zer dioen elkarrizketatutako beste pertsona batek: *“Jaunaren hitza entzuten dugunean, homosexualitatea ez da inon ageri. Orain diote “aurrerapena” dela, baina nik ezin dut jasan. ARDE/KUBAHOk elkarrizketatutako hirugarren batek, emakumea bera, berretsi egiten du ideia errepikatuenetarikoa bat: “Jainkoak gizona eta emakumea sortu ditu, eta eskatzen du gizon bat emakume batena bakarrik eta emakume bat gizon batena bakarrik izatea”*. Planteamendu horretan, bistan denez, ez dira onartzen eta gizarteak ere ez ditu ondo ikusten sexu bereko pertsonen arteko harremanak.

Baina erlijio esparruan badira sexu eta genero aniztasunaren aldeko posizioak eta jarrerak ere. Begirune eta abegi begiradak aurreiritzien eta arbuioen aurrean, landa-lanean elkarrizketatutako ordezkari erlijioso batek adierazten duen bezala, esaten baitu eliza askorentzat tabua eta praktika satanikoak diren arren LGTBIQ+ pertsonen arteko harremanak, harentzat ez direla horrela. *“Denak onartzen ditugu, jainkoaren kreaura bezala hartzen ditugu LGTBIQ+ pertsonak elizan”*, zioen..

INDARKERIA ESPLIZITUA

Aurrerago ikusiko dugunez, ikusezintasuna da pertsona ez-heteronormatiboek beren burua babesteko hartzen duten modu bat euren larruan ez dezaten jasan aniztasuna onartzen ez dutenen eta euren aurreiritziei bide ematen diotenen indarkeria.

Indarkeria esplizituko egoera batzuen aurrean aurkitzen gara, ahozkoa (irain umilgarriak, gorako ikusi izan dugunez) zein fisikoa. Askotariko indarkeriak pairatzen zituztela salatu zuten elkarrizketatutako pertsona batzuk: biraoak, oihuak eta kolpeak, beste batzuen artean. Batek adierazi zuen jo egin zutela neska baten modura ibiltzeagatik biologikoki mutila izanik, eta beste batek, berriz, bota egin zutela alokatuta zuen etxetik, genero bereko pertsona batez maitemindurik zegoela konturatu

zirenean. Egon dira euren familiak utzi eta euren auzoetatik joan beharrean izan direnak ere, mehatxuak jaso ondoren.

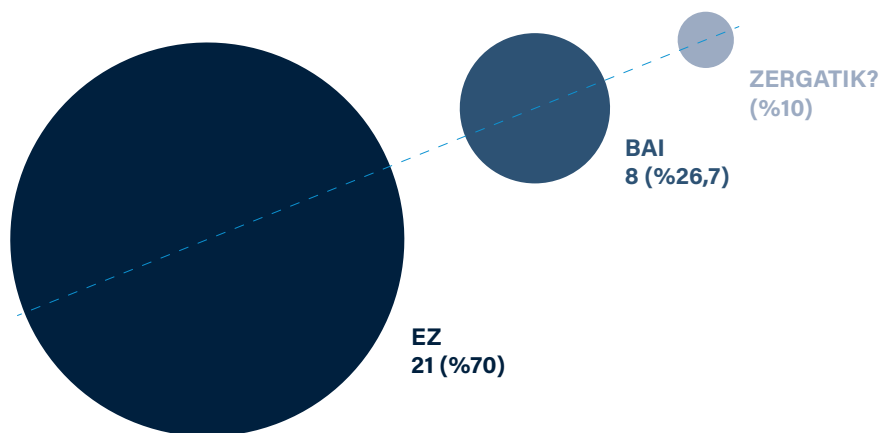
Indarkeria esplizitu horrek, kasu askotan, etsaitasuneko eta jazarpene-ko ingurune horretatik ihes egitera bultzatzen ditu, inpaktu pertsonal eta emozional handia duelarik biktimengan: *“Mehatxatu egin ninduten, eta Nyamirambora etorri behar izan nuen bizitzera”*^{m2}, aitortu zuen elkarriketatutako biktima batek.

POLIZIA: “EZ DAKI”, “EZ DU IRITZIRIK EMATEN”

Galdetegiaren eta landa-lanean egindako elkarrizketen emaitzak ikusita, ondoriozta dezakegu polizia ez dela espazio seguru bat diskriminazio edota indarkeria esplizitua jasaten denean babes bila joateko. 3. grafikoan azaltzen da nola LGTBIQ+ pertsonen %70 ez litzatekeen poliziarengana salaketa jartzera joango eraso baten biktima izanez gero.

Pertsona batek indarkeria edota diskriminazioa jasaten badu LGTBIQ+ izateagatik, poliziarengana jo dezake salaketa jartzera?

Azpitarratzekoa da polizia batek emandako erantzuna ARDE/KUBAHOK iritzia eskatzen dioenean bikotekide homosexualei buruz: *“Niretzat informazio berria da zuk ematen didazuna, ez dut beste ezer esatekorik horri buruz”*. Lausotasun eta posizionamendu argiaren falta hori bat dator online galdetegian jasotako emaitzekin. Parte-hartzaileek erantzun

zuten ez zutela diskriminaziorik jaso poliziaren aldetik, baina datu hori kontrajarrita dago %70ek adierazi duenean ez dela ausartu salaketa bat jartzera indarkeriaren biktima izan direnean. Hortaz, adierazten du ez dutela konfiantzarik poliziaren estamentuan, ez direlako babestuta eta lagunduta sentitzen, eta hobeto azaltzen du poliziaren aldetik diskriminaziorik jaso ez izana.

ABORDATZE KOLEKTIBOA / LGTBIQ+ ELKARTE FALTA

Diagnostikoa parte hartu duten pertsonak ados daude euren eskubi-deak errespetatu eta gainerako ruandarrak bezala tratatu beharrari buruz. *“Gure sentimenduak errespetatu egin behar dira; honelaxe sentitzen gara, ez zen geuk hautatua izan”*. Baina, aldi berean, babesa emango dieten eta euren eskubide kolektiboen alde borrokatuko duten LGTBIQ+ elkarte faltaren arazoa dute.

ILGAren 2020ko txostenean¹³ Ruandako tokiko aktibisten adierazpenak jasotzen ziren, eta esaten zuten Gobernuaren aurrean erregistratu nahian ziren antolakundeek askotan ez dutela aipatzen LGTBIQ+ ko-

¹³ ILGA (LGTBI Nazioarteko Elkartea) 1100 antolakunde baino gehiago biltzen dituen erakunde bat da, gayen, lesbianen, bisexualen, transen eta intersexen eskubideen berdintasuna lortzeko helburuarekin. 1978. urtean sortu zen eta kontsulta-estatutua du NBEn Kontseilu Ekonomiko Sozialean. Munduko txosten bat eta mapa bat argitaratzen ditu urtero, euren sexu-orientazioaren edo harremanen aitortzaren karira pertsonak kriminalizatzen edo babesten dituen legeriari buruz.

munitatearekin lan egiten zutenik, *"eskaera ukatuko dietenen beldur"*. Giza eskubideen erakunde gisa identifikatzen dira euren lehentasunak azaltzen dituztenak. "Itxurazko diferentzia nominal" hori giltzarri izan daiteke antolakunde batek legezko aitorpena jasotzeko ala ez jasotzeko. Gizartean bazterketa, aurreiritzi eta estereotipo maila handia dagoen testuinguru batean, baliteke lan kolektiboa beste eremu batzuetatik jorratu behar izatea.

Elkarrizketatutako pertsonak adierazten dute osasun edo giza eskubideen arloan lan egiten duten beste kolektibo batzuetako kide direla, adibidez *"Osasunerako eta Itxaropenerako Misio Inklusiboa"*, *"Other Sheep Rwanda"*, etab. Hori zailtasun bat bezala ikus daiteke hasiera batean, ez dutelako espazio propiorik euren sexualitateagatik edota generoagatik jasaten dituzten indarkeriak eta eskubide urraketak salatze askatasunean biltzeko eta antolatze. Baina ikusezintasun horri esker, bestela ezingo luketen ekintza batzuk burutu edota topaketarako eta ahalduzko espazio batzuk sortu ditzakete.

Beste pertsona batzuk adierazi dute kolektibo osoa ezagutzeko ahal den baliabide guztiak izatea nahiko luketela, baina gehienak ezezagunak dira eta ezkutatu egiten dira, bizi behar izan dituzten diskriminazio motek eragindako beldurragatik. Ausartenak bakarrik eskatzen dute jendaurreko presentzia: *"Kolektiboko pertsona guztien batasunak proiektuak sortzeko inplikatzeko lagunduko luke, besteak beste, geure ga-rabe na hobetzeko, eta gure onarpena eta gure autoestimua haztea ere*

ekar dezake". Horrez gain, hau adierazten dute: "Gure biziraupenari begira, nahiko genuke diru-sarrera batzuk ekarriko dituen proiektuak izatea, bizitzeko behar diren sosak izanez gure eguneroko beharrak ase ahal izateko, eta gure elkarreak legalizatuak izan daitezen". Bestelako amets batzuk ere badituzte, ez bakarrik ruandar gizartea sexu eta genero aniztasunaren alde mobilizatzearena eta aniztasuna onartzearena, baita ezkontza bezalako eskubideak lortzearena ere. "Mobilizazio etengabe bat eskatzen dugu gizartean onartuak izan gaitezen eta gure ezkontza legalizatzen duen legea onartua izan dadin".

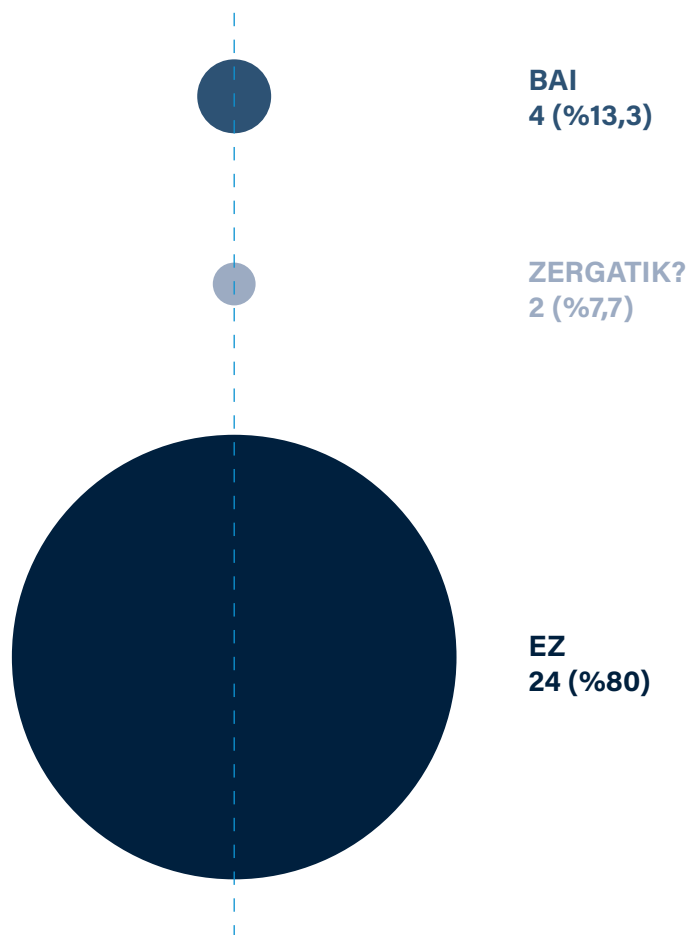
Pertsona batek hau adierazi du: "Nik, Misio Inklusiboa izeneko erakundearen ordezkari gisa, ongi etorria ematen diet guztiei erakundeak antolatzen dituen jardueretan, eta erakundeak LGTBIQ+ komunitateko kide asko ditu; beraz, horien eskubideak onartzeko eta bizi-baldintzak hobetzeko eskaerak jendaurrean azaltzeko konpromisoa hartzen dugu".

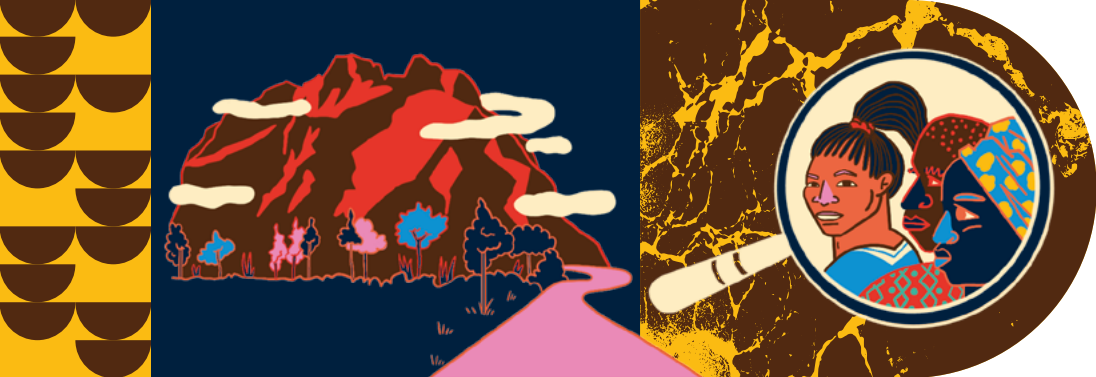
GORROTO DISKURTSOAK:: NORTZUK SUSTATZEN DITUZTE

Funtsezko bi elementuk areagotzen eta indartzen dituzte sexu eta genero aniztasunarekiko aurreiritzi eta estereotipo negatiboak. Elementu horiek bozgorailu bat dira, eta oso sustraituta daude gizartean. Alde batetik, agintari erlijiosoen eginkizuna, eragin handia baitute maila guztietan, gizarte mailan zein politika mailan; eta, bestetik, komunikabideek LGTBIQ+ pertsonen kontrako gorroto diskurtsoak zabaltzen betetzen duten lana.

Azken horiei buruz, LGTBIQ+ pertsonen buruz ematen duten informazioa egokia ote den galdetu denean, galdetegiari erantzun zioten %80 ezetz erantzun zuen, 4. grafikoan ikusten den moduan. Datu hori oso esanguratsua da, eta adierazten du komunikabideek lagundu egiten dutela gai horren gaineko aurreiritzi eta estereotipo negatiboak zabaltzen, "zuzena ez den" informazioa zabaltzen dutelako.

Komunikabideek kolektiboari ematen dioten tratamendua, egokia al da?

08

ETORKIZUNEAN

Diagnostiko honen alderdi oso garrantzitsua da LGTBIQ+ pertsonen bizi-kalitatea hobetzen laguntzeko aukera. Sexu eta genero aniztasuna ezagutzera emateko eta ruandar testuingurua ekartzeko lehen urratsa honek, halaber, jende horren eskubideen gozamenerako aldaketa- eta hobekuntza-tresna bat izateko bokazioa du.

Horretarako, kolektiboak ruandar gizarteari egiten dizkion eskaerak eta gomendioak jaso ditu:

- Parte-hartzaile guztiak adostasuna azaldu dute euren eskubi-deak izateko eta gainerako ruandarrak bezala tratatuak izateko beharraz: *"Errespetatu egin behar dira gure sentimenduak, horrelaxe sentitzen garelako, ez zen izan guk aukeratutako zerbait"*, adierazi du diagnostikoan parte hartu duen pertsona batek.
- Diren bezala tratatuak izatea eskatzen diote Ruandako gizarteari.
- Gobernuz kanpoko garapenerako elkarteei atxikitzea, LGT-BIQ+ pertsonen babeserako lege nazionalak bete daitezen.
- LGTBIQ+ pertsonak proiektu komunitarioetan integratu behar dira, ruandar gizarteari egiten dioten ekarpena agerian jar dadin.

PARTEKATUTAKO GOGOETEN GAINEKO KONKLUSIOAK

LGTBIQ+ PERTSONEI BURUZ:

- Ruandako testuinguru orokorra sexu eta genero aniztasunaren kontra dago. Gai horrekin lotutako guztia kontu oso negatibotzat hartzen dute, Ruandako kulturaren balio propioak auzitan eta arriskuan jartzen omen dituelako, eta beraz, gaitzespen zabala dago gizarteko maila guztietatik.
- Sexu eta genero aniztasuna kondenatzen duen legezko testu bakar bat ere ez egon arren, ez da inolako berariazko aitortzarik LGTBIQ+ pertsonen eskubideen berdintasunaren gainean, ez lege aldetik, ez gizartearen aldetik.
- Aurreiritzi kulturalak eta erlijiosoak sakon sustraituta daude eta asko eragiten dute herrialdearen ehun sozial osoan, eta sexu eta genero aniztasunarekiko eta LGTBIQ+ pertsonetikiko erabateko gaitzespenaren testuinguru bat sortzen dute, komunikabideak ere hori hedatzen laguntzen dutelarik.
- LGTBIQ+ pertsonen estigmatizazioa eta bazterketa jasaten dute maila guztietan (familian, gizartean, komunitatean, lanean...) eta diskriminazio eta indarkeria esplizituaren (erasoak, irainak...) biktima dira askotan euren bizitzaren garapenerako espazio eta testuinguruetan, eta ostrazismora eta gizarte isolamendura beharturik daude.
- Ikusezintasuna eta ezkutatzea LGTBIQ+ pertsonen erabiltzen dituzten biziraupenerako estrategiak dira, beren segurtasuna eta integritatea zaintzearen eta gaitzespenetik eta diskriminaziotik ihes egitearren. Horrek beldurra, isolamendua, euren bizi-proiektuak garatzeko ezintasuna eta, finean, bizi-kalitate okerragoa dakarkie.

GIZARTE ANTOLAKUNTZARI BURUZ:

- Ez dago LGTBIQ+ pertsonen pairatzen duten diskriminazioari eta indarkeriari aurre egiteko mekanismo eta egitura sozialik.
- Sexu askatasuna defendatzearen aldeko berezko mugimendurik ez dagoen arren, LGTBIQ+ pertsonen indarrak batzen dituzte eta espazioak sortzen dituzten sexu eta genero aniztasunarekin zerikusia duten gaiak jorratzeko osasun eta giza eskubideen arloko erakunde jeneralisten bitartez, egun Ruandana garatu gabe dagoen gai bat izanik.
- Diagnostikoan parte hartu duten gizarte zibileko antolakunde bitartez, elkarren artean eraiki daitezke eskoletan, ospitaletan, elizetan eta abar LGTBIQ+ pertsonen buruzko estereotipoak eta aurreiritziak apurtzen lagundu dezaketen proiektuak.
- Diagnostikoan parte hartu duten antolakundeak eta pertsonak erreferentziazko talde-eragilea izan daiteke maila sozialean eta politikoan berdintasuneko eskubideen alde egiteko, edozein dela ere euren sexualitatea eta generoa.
- Komenigarria litzateke gogoetak eta elkarrizketak sustatzea komunitateetako buruekin eta lider erlijiosoeekin honako gai hauen inguruan: eskubideak, hezkuntzarako aukera, osasuna eta justizia, eta ruandar gizarteko bizikidetzarako paradigma berriak, beren sexualitateagatik eta generoagatik pertsonen kontrako estigmak eta estereotipoak apurtzeko.

BIBLIOGRAFIA

- Ruandako Konstituzioa, (2003), 2015era arteko zuzenketekin.
- ILGA, (2020), Estatuaren homofobia: Legeriaren panorama globalaren eguneraketa, edizio eguneratua, Geneva.
- L. Picq, Manuela, (2020) La colonización de sexualidades indígenas: entre despojo y resistencia, [Sexualitate indigenen kolonizazioa: arrobatzearen eta erresistentziaren artean], 10. bol., 1. zk., 13-34 or., Contemporanea, <http://dx.doi.org/10.4322/2316-1329.126>
- “Homosexualitatea ez da Ruandaren kezka bat”, Paul Kagame presidentearen arabera – STOP HOMOPHOBIE Elkartearen Informazioa – Prebentzioa – Biktimentzako laguntza.
- Rubio Llona, Aimar, (2017) Homofobia de Estado y diversidad sexual en África Relato de una lucha [Estatuaren homofobia eta sexu aniztasuna Afrikan: borroka baten kontakizuna]. Nazioarteko Lankidetzaren eta Garapenari buruzko Ikasketen Institutua. Lan-Koadernoak ▪ Hegoa, 73. zk.
- <https://euskalankidetzahegoa.ehu.eus/es/projects/5192>
- https://cidafucm.es/IMG/pdf/ruanda-estado_de_la_nacion_2021.pdf
- Klima Arriskuaren Indizea, 2020
- Munduko Bankua – Rwanda Country Profile 2021
- https://hmong.es/wiki/LGBT_rights_in_Rwanda
- <https://theconversation.com/rwanda-lgbt-rights-are-protected-on-paper-but-discrimination-and-homophobia-persist-182949>

1. ERANSKINA**ONLINE INKESTARAKO GALDETEGIA****PROFILA:**

- Adina:
- LGTBI KOLEKTIBOAREN/CLE¹⁴ POPULAZIOAREN kide zara?
- Baiezkoan, markatu: L-G-T-B edo besterik.

1.- Zein da LGTBI KOLEKTIBOAREN/CLE POPULAZIOAREN egoera ruandar testuinguruan?(aukera bat baino gehiago markatu dezakezu, gehienez hiru).

- Diskriminazio handia dago.
- Ezjakintasun handia dago kolektiboaren eta jasaten dituzten indarkerien gainean.
- Ez dituzte gainerako ruandarren eskubide berberak.
- Askatasunez adieraz daitezke espazio publikoetan.
- Kolektiboak gizartearen eta familiaren babesa du.
- BESTERIK... .

2.- Indarkeria edo diskriminazioa jasan izan duzu edo jasaten duzu kolektibokoa izateagatik, edo ezagutzen duzu hori jasan duenik?
Markatu zer eremutan gertatzen den: (aukera bat baino gehiago markatu dezakezu)

- Familiar (senide baten aldetik)
- Ikastetxean.
- Komunitatean/Auzoan
- Lanean
- Elizan, komunitate erlijiosoan.
- Polizian

¹⁴ Erabilera estrategikoko terminoa, homosexualitatea legez eta gizarte mailan jazartzen den testuinguru batean sexualitate, genero eta gorputz ez-normatiboen populazio multzo hori izendatzeko.

- BESTERIK..

3.- Kolektibokoa izateagatik indarkeria edota diskriminazioa jasaten duen pertsona batek poliziarengana jo dezake hori salatzeraz?

-BAI -EZ -Zergatik?

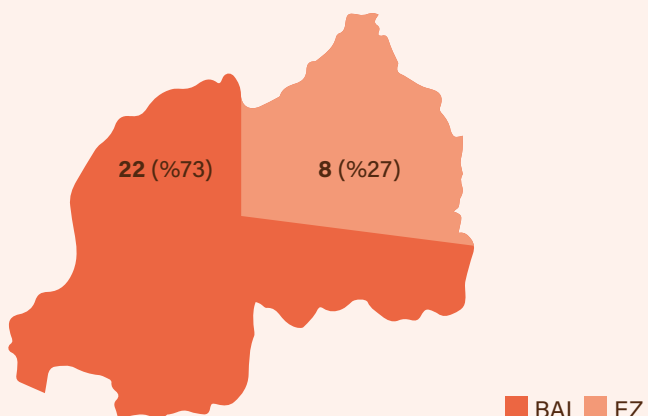
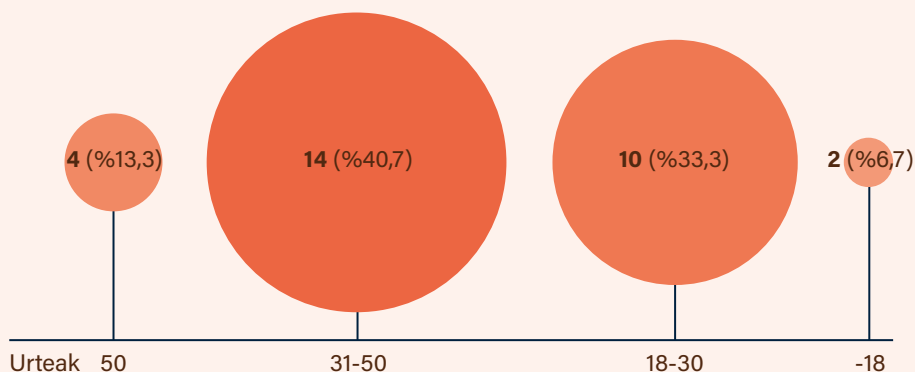
4.- Komunikabideek kolektiboari ematen dioten tratamendua, egokia al da?

-BAI -EZ -Zergatik?

2. ERANSKINA

ONLINE GALDETEGIAREN EMAITZAK

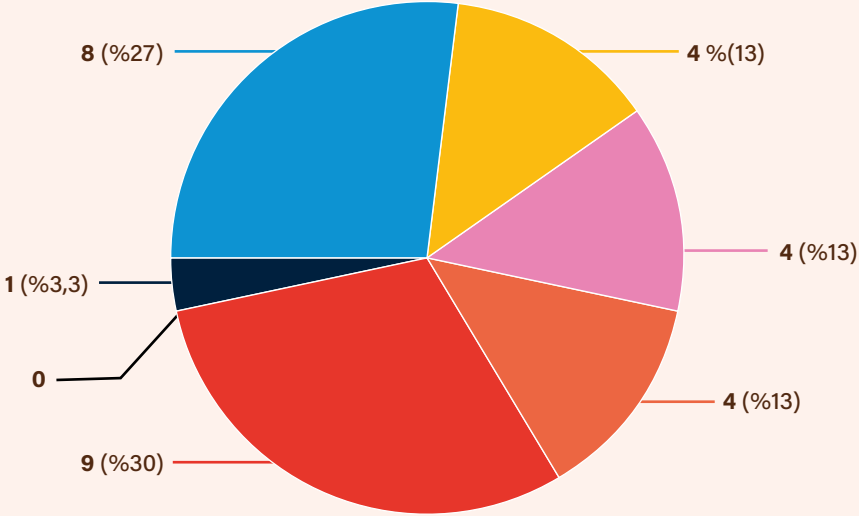
Adina

BAI EZ

LGTBI kolektiboko kidea zara?

L G T B I Q Besteak

Baiezkoan, zer zara?

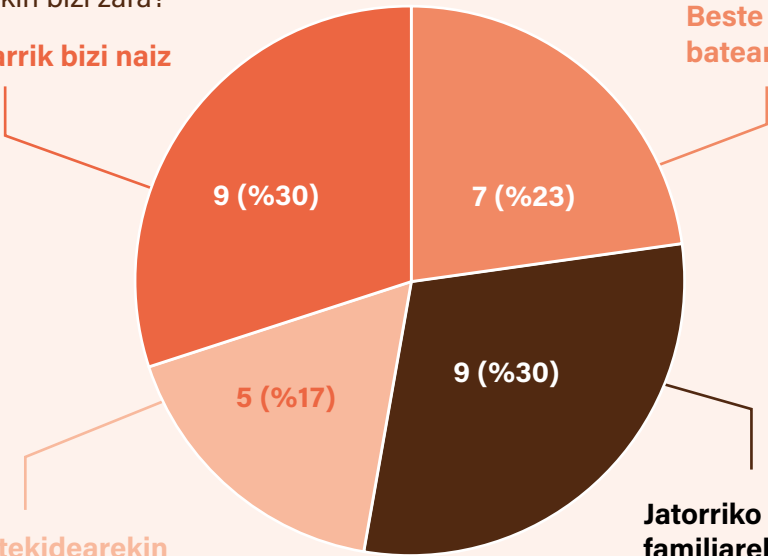
Norekin bizi zara?

Bakarrik bizi naiz

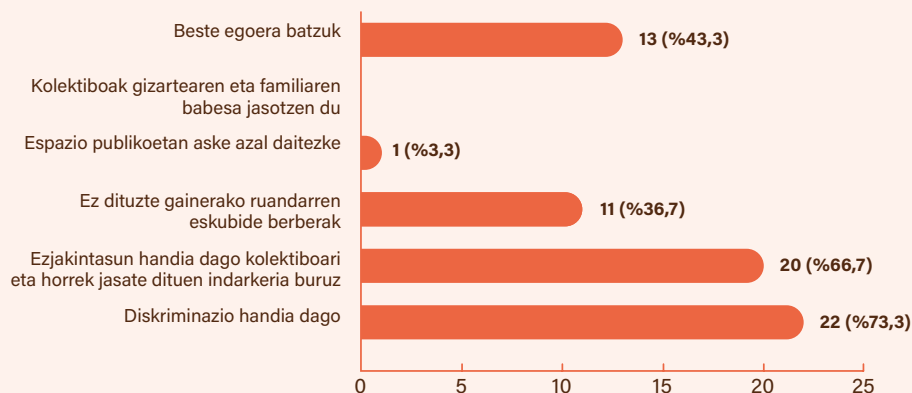
Bikotekidearekin
bizi naiz

Beste egoera
batean

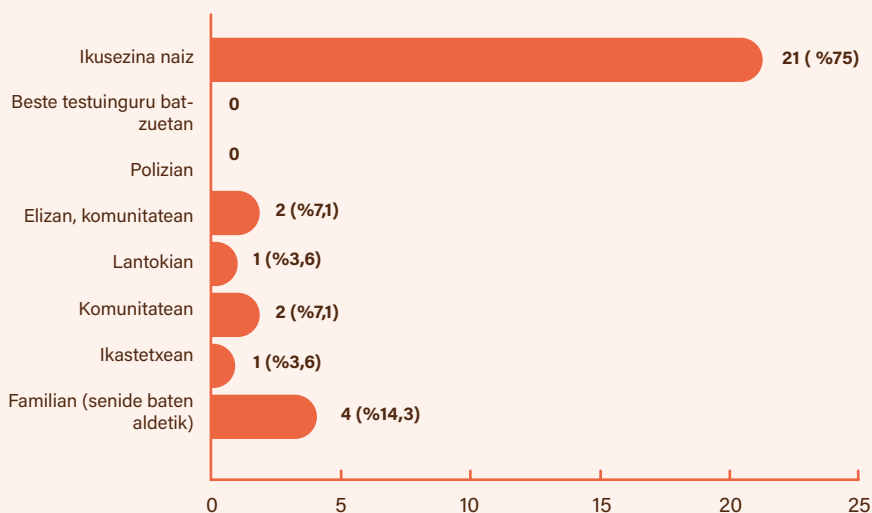
Jatorriko neure
famiiliarekin bizi
naiz

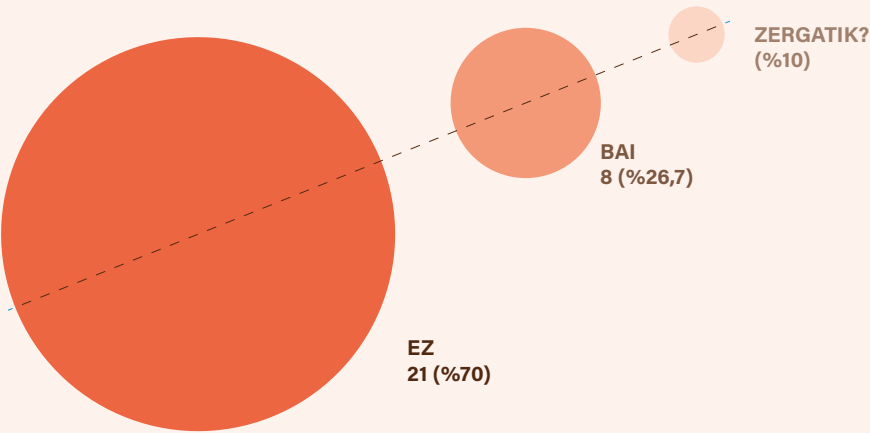
Zein da LGTBI KOLEKTIBOAREN egoera ruandar testuinguruan?

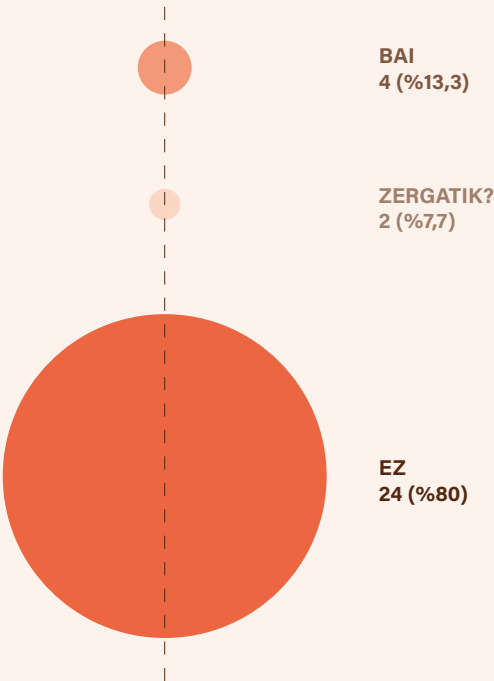
Indarkeria edo diskriminazioa jasan izan duzu edo jasaten duzu kolektibokoa izateagatik, edo ezagutzen duzu hori jasan duenik?

Kolektibokoa izateagatik indarkeria edota diskriminazioa jasaten duen pertsona batek poliziarengana jo dezake hori salatzeraz?

Uste duzu egokiak direla komunikabideetan LGTBI pertsonen buruz azaltzen den informazioa eta berriak?

AURKEZPENA

- Izena
- Adina
- Testuingurua: non bizi den, beste nonbaiten jaio al den, herrialde barruan emigratu behar izan duen...
- Definizioa: orientazioa/generoa
- Egoera zibila
- Ikasketak

EXPERIENCIA PERSONAL:

ZER DAKAR LGTBI+ IZATEAK RUANDAN?

- Nolako esperientzia izan duzu LGTBI+ bezala?.
- Zein dira zure egunerokoan aurre egin beharrean zaren arazo nagusiak?
- Prozesua:
 - * familia,
 - * lagunak,
 - * eskola,
 - * lana
 - * auzoa, komunitatea
 - * eliza

IKUSGARRITASUNA: Ruandan posible da ikusgarritasuna?

- Ikusgarritasunik ezean, nola bizi duzu ikusezintasuna?
- Non eta nola ezagutzen dituzu beste LGTBI+ batzuk?
- Uste duzu SGArekiko aurreiritziak edota diskriminazio daudela zure inguruan?
- horiek jasaten dituzu?

- Nola babesten zara egoera horien aurrean? Zer estrategia erabili dituzu horiei aurre egiteko? (zeuk eta ezagutzen duzun LGTBI+ jendeak)

INDARKERIA

- Motaren bateko indarkeriarik/diskriminaziorik jasan duzu?
 - * Baiezkoan, azaldu zein izan zen eta nola gertatu zen.

BEHARRAK

- Zer behar dituzu LGTBI+ pertsona gisa maila pertsonalean eta zure inguruan?
- Eta maila kolektiboan, zer eskatuko zenioke gizarteari LGTBI+ pertsona gisa?
- Zer aldatu behar da Ruandan LGTBI+ pertsonen egoera hobetu dadin?

KOLEKTIBO BATEKO KIDETASUNA

- Badago LGTBI+ kolektiborik Ruandan?
- LGTBI+ kolektiboren bateko kide zara?
- Baiezkoan: zer egiten dute? zer helburu dituzte? norekin egiten dute lan?...
- Zergatik sartu zinen kolektibo batean?
- Zer esan nahi du LGTBI+ kolektibo bateko kide izatea Ruandan?
 - * QZer eskaini dizu?
 - * Zer zailtasun izan duzu?
- Kolektiboan jasan duzun diskriminazioren bat
- Elkartegintzaren zailtasunak/erronkak
- Zein da elkartegintzaren egungo egoera?
- Zer behar daude, adieraziko zenituzke 2 edo 3?
- Nola antolatzen zarete indarkeriari aurre egiteko?
- LGTBI+ kolektiboen arteko sareak eta harremana:
 - * lanerako sarerik sortu daiteke?
 - * zer sare daude eta nola egiten dute lan?
- Gizarte mugimenduekin den harremana: zer harreman duzue GKEekin, erakunde feministekin, etab.?

4. ERANSKINA

LGTBI+ EZ DIREN PERTSONENTZAKO ELKARRIZKETA-GIDOIA

AURKEZPENA

- Izena
- Adina
- Testuingurua: norekin bizi den, zer egiten duen, ikasketa maila
- LGTBI+ kolektiboarekin den lotura, azaldu
- Harreman mota: familia, lana, militantzia, besterik (zeintzuk).

LGTBI+ KOLEKTIBOAREN EGOERA RUANDAN

- Zein da LGTBI+ pertsonen errealitatea Ruandan? Argazki orokorra.
- Zein direla uste duzu euren egunerokoan aurre egin beharrean diren arazo nagusiak?
- Zer aurreiritzi daude gizartean LGTBI+ pertsonen buruz?
 - * Legeak
 - * Politika
 - * Komunikabideak
 - * Erlijioa
 - * Gizartea: kolektiboarekiko aurreiritziak, zer irudi dago horri buruz?
- Indarkeria gehiago ekarri du horrek LGTBI+ pertsonentzat?
- Ezagutzen duzu LGTBI+ pertsonen kontrako indarkeria edota diskriminazio kasurik?
- Baiezkoan, zer izan zen.

ZURE USTEZ, ZER BEHAR DA RUANDAN LGTBI+ PERTSONEN EGOERA HOBETU DADIN?

5. ERANSKINA

ANTOLAKUNDE EDOTA ERAKUNDEETAKO PERTSONENTZAKO ELKARRIZKETA-GIDOIA

AURKEZPENA

- Izena
- Adina
- Testuingurua: norekin bizi den, zer egiten duen, ikasketa maila
- Antolakunde batekoa zara? Zein antolakunde? Azalpen laburra (el-karte mota, lan-esparrua).
- LGTBI+ kolektiboarekin den harremana, azaldu
- Harreman mota: lana, militantzia, gizarte mugimenduak,...
- Zergatik uste duzu garrantzitsua del LGTBI+ kolektiboaren GKEen aldeko lana?

LGTBI+ KOLEKTIBOAREN EGOERA RUANDAN

- Zein da LGTBI+ pertsonen errealitatea Ruandan? Argazki orokorra.
- Zein direla uste duzu euren egunerokoan aurre egin beharrean diren arazo nagusiak?
- Zer aurreiritzi daude gizartean LGTBI+ pertsonen buruz?
 - * Legeak
 - * Politika
 - * Komunikabideak
 - * Erlijioa
 - * Gizartea: kolektiboarekiko aurreiritziak, zer irudi dago horri buruz?
- Indarkeria gehiago ekarri du horrek LGTBI+ pertsonentzat?

ZURE USTEZ, ZER BEHAR DA RUANDAN LGTBI+ PERTSONEN EGOERA HOBETU DADIN?

ZER LAN EGIN DAITEKE LGTBI+ PERTSONEN GIZA ESKUBIDEEN ALDE?

6. ERANSKINA EREMUZ EREMUKO GALDERA ZEHATZEN GIDOIA, ELKARRIZKETATUKO DIREN PERTSONEN EDOTA ERAKUNDEEN ARABERA

Oharra: bestelako galdera zehatzago batzuk prestatu daitezke. Adibidez:

ELIZA:

- Zer jarrera dute elizek LGTBI+ pertsonen buruz?
- Badago aurreiritzi erlijiosorik Ruandan? Zeintzuk?

POLIZIA:

- Zer jarrera du eta nola erantzuten du Poliziak LGTBI+ pertsonen buruz?
- LGTBI+ izateagatik indarkeria jasaten duen pertsona batek polizia-rengana jo dezake hori salatzeraz? Poliziak LGTBI+ pertsonak babesten ditu indarkeria jasaten dutenean?
- Badago poliziaren jarduketa-protokolorik?
- Zer uste duzu egin behar duela Poliziak LGTBI+ pertsonen Ruandan jasaten duten indarkeriaren gainean?

OSASUNA:

- Diskriminazioa dago LGTBI+ pertsonen eman beharreko osasun arretan? Ezagutzen duzu kasurik?
- Ezagutu duzu edo ezagutzen duzu osasun arreta ukatu egin zaion LGTBI+ pertsonaren baten kasurik, adibidez, GIBarengatik?

HEZKUNTZA:

- Badakizu hezkuntzan SGA lantzen den?

JUSTIZIA

- Justiziatik jazarri daiteke LGTBI+ pertsonen kontrako indarkeria?

